

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ เป็นการนำเสนอ แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น ความตั้งใจในการตั้งถิ่นฐาน และการปรับตัวของแรงงานย้ายถิ่น ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

แนวคิดและทฤษฎี

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่น

นอกเหนือจากการเกิดและการตาย การย้ายถิ่นนับเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงขนาด โครงสร้าง และการกระจายตัวของประชากรในแต่ละชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งอาจมีผลกระทบต่อพัฒนาประเทศด้วย เพราะการย้ายถิ่นของประชากรมักเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าเดิม เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ย้ายถิ่นและครอบครัวเป็นหลัก

เป็นที่ทราบกันว่า การย้ายถิ่นส่วนใหญ่เป็นการย้ายจากพื้นที่ที่มีความเจริญน้อยกว่า ไปสู่พื้นที่ที่มีความเจริญมากกว่า ซึ่งกระแสหลักคือการย้ายถิ่นจากชนบทสู่เมือง ซึ่งมีความเจริญในด้านต่างๆ เกิดมีความหลากหลายในอาชีพและมีความแตกต่างด้านรายได้ ปรากฏการณ์การย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาอย่างใกล้ชิด เพราะกระบวนการพัฒนาทำให้เกิดสถาบันและองค์กรต่างๆ ที่นำไปสู่การจ้างงาน ดึงดูดให้เกิดการย้ายถิ่นเข้าสู่พื้นที่ ดังเช่น โรงงานอุตสาหกรรมในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ที่ดึงดูดให้เกิดการย้ายถิ่นเข้า ด้วยเหตุผลเพื่อยกระดับฐานะและรายได้ของผู้ย้ายถิ่นตามที่กล่าวมาข้างต้น ดังนั้น ท้องถิ่นที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูง จึงมักจะดึงดูดให้มีการย้ายถิ่นเข้ามาในปริมาณมาก นอกจากนี้ ผลการศึกษาในหลายประเทศ ได้ให้ข้อสรุปตรงกันว่า ลักษณะส่วนบุคคลของผู้ย้ายถิ่น มีความแตกต่างจากผู้ไม่ย้ายถิ่น ทั้งในแง่ อายุ เพศ ลักษณะอาชีพ การมีงานทำและระดับการศึกษา เพราะการย้ายถิ่นเป็นผลมาจากแรงดึงดูดทางเศรษฐกิจ และความรู้สึกในเชิงลบของตัวบุคคลเกี่ยวกับถิ่นที่อยู่เดิม ดังนั้น ปัจจัยทางเศรษฐกิจและความรู้สึกส่วนตัวของบุคคลก็มีส่วนผลักดันให้เกิดการย้ายถิ่นเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ ปริมาณและทิศทางการย้ายถิ่นยังมีส่วนสัมพันธ์กับเวลา ระยะทางของการเคลื่อนย้าย และโอกาสที่จะได้รับในถิ่นใหม่ เช่น การศึกษาและการมีงานทำ มีส่วนทำให้เกิดการย้ายถิ่นเช่นกัน (Gunnar Myrdal 1972 อ้างใน สถาบันสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2525: 5)

จากข้อมูลข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า การย้ายถิ่นเป็นปรากฏการณ์ทางประชากรที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะการเคลื่อนย้ายแรงงานอันเป็นผลจากความแตกต่างของสองพื้นที่คือ จากชนบทซึ่งเป็นภาคเกษตรกรรม ไปยังเขตเมืองซึ่งเป็นภาคอุตสาหกรรม

2.1.1 คำนิยามของการย้ายถิ่น

การย้ายถิ่น (migration) ได้มีผู้ให้คำนิยามไว้ ดังต่อไปนี้

ปราโมทย์ ประสาทกุล (2543) ให้คำนิยามว่า การย้ายถิ่น คือการเคลื่อนย้ายของประชากรข้ามเขตพื้นที่หนึ่ง ไปอยู่กับอีกพื้นที่หนึ่งเป็นเวลานาน จนทำให้ประชากรของพื้นที่ที่จากมาและพื้นที่ที่เข้าไปอยู่ใหม่เปลี่ยนไป โดยระยะทางที่จะทำให้เรียกว่าเป็นผู้ย้ายถิ่นนั้น จะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและเปลี่ยนสังคมที่เคยอยู่เดิม มิใช่เป็นการย้ายบ้านที่อยู่อาศัยภายในชุมชนเดียวกัน ซึ่งจะไม่เรียกว่าเป็นผู้ย้ายถิ่น

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2544) ในสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2543 ได้ให้คำนิยามการย้ายถิ่นไว้ ดังนี้

1) การย้ายถิ่นในช่วงชีวิตหรือการย้ายถิ่นเกิด หมายถึง การย้ายถิ่นระหว่างจังหวัดของประชากรซึ่งมีสถานที่เกิดคนละจังหวัดกับจังหวัดที่อยู่ปัจจุบันในวันสำมะโน และการย้ายถิ่นที่เกิดระหว่างในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาลภายในจังหวัดเดียวกัน ไม่นับเป็นการย้ายถิ่นในช่วงชีวิต

2) การย้ายถิ่นในช่วง 5 ปี หมายถึง การย้ายที่อยู่ (หมู่บ้านหรือเขตเทศบาล) ภายในช่วง 5 ปี ก่อนวันสำมะโน

จากคำนิยามข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การย้ายถิ่น เป็นการเปลี่ยนแปลงถิ่นที่อยู่อาศัยของประชากรจากพื้นที่ที่เคยอาศัยอยู่ช่วงก่อนหน้าเรียกว่า “พื้นที่ต้นทาง” มาอาศัยอยู่ในพื้นที่อีกแห่งหนึ่งซึ่งเรียกว่า “พื้นที่ปลายทาง” ภายใต้ง่อนไขและช่วงเวลาที่กำหนด ซึ่งมีเกณฑ์ที่แตกต่างกันไป ดังนั้น จึงทำให้คำนิยามของ “ผู้ย้ายถิ่น (migrant)” มีความแตกต่างกันด้วย

สำหรับในงานวิจัยนี้ ได้ปรับใช้คำนิยามการย้ายถิ่นตามสำมะโนประชากรและเคหะ ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งถือเป็นหน่วยงานหลักของประเทศในการสำรวจการย้ายถิ่นของประชากร เพื่อใช้กำหนดตัวบุคคลที่จะเป็นแรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานีต่อไป

2.1.2 ประเภทของการย้ายถิ่น

การจำแนกประเภทการย้ายถิ่น เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นได้อย่างเหมาะสม ซึ่ง W. Petersen 1965 (อ้างใน ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2543: 264) ได้จำแนกการย้ายถิ่นตามสาเหตุผลักดันให้เกิดการย้ายถิ่นแบบต่างๆกัน ดังต่อไปนี้

1) การย้ายถิ่นแบบดั้งเดิม (Primitive migration) เป็นการย้ายถิ่นที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเดิม ทำให้ไม่สามารถอาศัยอยู่ต่อไปได้ เช่นที่เคยเกิดขึ้นในอดีตจากภัยธรรมชาติ

2) การย้ายถิ่นแบบเสรี (Free migration) เป็นการย้ายถิ่นจากการตัดสินใจของผู้ย้ายถิ่นเองอย่างเสรีเป็นอิสระทางความคิด ซึ่งเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากในปัจจุบัน โดยมีปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดการย้ายถิ่นที่สำคัญ เช่น การย้ายถิ่นของแรงงานจากชนบทเข้ามาหางานทำในเขตเมือง เป็นต้น

3) การย้ายถิ่นแบบมวลชน (Mass migration) เป็นการย้ายถิ่นของคนกลุ่มใหญ่จำนวนมากตามๆกันไป จนกลายเป็นกระแสการย้ายถิ่นขนาดใหญ่ ซึ่งการย้ายถิ่นในลักษณะนี้ การคิดและตัดสินใจของแต่ละบุคคลจะลดความสำคัญลงไป

นอกจากนี้ การย้ายถิ่นยังอาจแบ่งออกตาม “ระยะเวลา” เป็นประเภทต่างๆได้ดังต่อไปนี้ (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2543: 236)

1) การย้ายถิ่นเกิด หรือการย้ายถิ่นในช่วงชีวิต (Life-time migration) คือ ผู้ที่มีสถานที่อยู่อาศัยปัจจุบันแตกต่างจากสถานที่เกิด เช่น ในสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2543 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติที่นิยามการย้ายถิ่นในช่วงชีวิตหรือการย้ายถิ่นเกิดไว้ว่า หมายถึง การย้ายถิ่นระหว่างจังหวัดของประชากรซึ่งมีสถานที่เกิดคนละจังหวัดกับจังหวัดที่อยู่ปัจจุบันในวันสำมะโนประชากร เป็นต้น

2) การย้ายถิ่นช่วงเวลา (Period migration) คือ การย้ายถิ่นที่ระบุช่วงเวลาของการย้ายสถานที่อยู่อาศัยเอาไว้ เช่น การย้ายถิ่นในช่วง 5 ปี (Five-year migration) ดังที่นิยามไว้ในสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2543 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เป็นต้น

3) การย้ายถิ่นที่เพิ่งเกิดขึ้น (Recent migration) คือ การย้ายถิ่นที่เกิดขึ้นในระยะเวลาไม่นานนัก เช่น ภายในเวลา 1 ปี ซึ่งอาจเรียกว่าเป็น “ผู้ย้ายถิ่นใหม่” (Recent migrant)

4) การย้ายถิ่นตามฤดูกาล (Seasonal migration) คือ การย้ายถิ่นไปหางานทำในท้องถิ่นอื่นเป็นการชั่วคราว ตามจังหวะการว่างงานที่เป็นไปตามฤดูกาล

หรือจำแนกตาม “ระยะทาง” ได้แบ่งการย้ายถิ่นตามเขตแดนทางภูมิศาสตร์ออกเป็น 2 ประเภท ดังต่อไปนี้ (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2543: 235)

1) การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ (International migration) คือ การย้ายถิ่นข้ามเขตแดนของประเทศ

2) การย้ายถิ่นภายในประเทศ (Internal migration) คือ การย้ายถิ่นที่อยู่ภายในเขตแดนของประเทศ

2.1.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการย้ายถิ่น

การวิจัยครั้งนี้ ได้นำเอาแนวคิดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การย้ายถิ่น มาเป็นกรอบในการศึกษา มีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

Ernst Georg Ravenstein (1885 อ้างใน ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2543: 257) ได้เสนอ “กฎแห่งการย้ายถิ่น (The laws of migration)” ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า

(1) ปริมาณการย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์ผกผันกับระยะทาง โดยจำนวนผู้ย้ายถิ่นจะน้อยลงเมื่อระยะทางเพิ่มมากขึ้น

(2) การย้ายถิ่นนั้นมีลักษณะเป็นขั้นตอน ผู้ย้ายถิ่นที่อยู่ใกล้จะย้ายเข้าสู่ศูนย์กลาง ในขณะที่ผู้ที่อยู่ห่างออกไปจะย้ายเข้ามาแทนที่

(3) กระแสการย้ายถิ่นหลัก (Counter-stream migration) แต่ละสาย จะมีกระแสการย้ายถิ่นย้อนกลับเสมอ

(4) ผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองมีการย้ายถิ่นน้อยกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตชนบท

(5) ในระยะทางใกล้ๆ จำนวนผู้หญิงจะมีการย้ายถิ่นมากกว่าผู้ชาย

(6) การพัฒนาเทคโนโลยี จะทำให้ปริมาณการย้ายถิ่นเพิ่มสูงขึ้น

(7) สภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่น

Everett Lee (1966: 47-57) ได้เสนอกรอบการวิเคราะห์การย้ายถิ่นว่า การย้ายถิ่นทุกครั้งจะเกี่ยวข้องกับปัจจัยในถิ่นต้นทางและถิ่นปลายทาง ซึ่งมีทั้งปัจจัยผลักดันให้ประชากรออกไปจากพื้นที่ต้นทาง และปัจจัยดึงดูดให้ประชากรยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่ต้นทาง หรือเข้าสู่พื้นที่ปลายทางต่อไป นอกจากนี้ ยังมีอุปสรรคที่แทรกกลางระหว่างพื้นที่ทั้งสอง อาทิ ระยะทาง กฎหมาย ความยากลำบากในการเดินทาง และค่าใช้จ่ายในการเคลื่อนย้ายทั้งในรูปแบบตัวเงินและมิใช่ตัวเงิน เช่น ความวิตกกังวลที่เกิดขึ้นด้วย นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยส่วนตัวซึ่งมีผลต่อการย้ายถิ่น ทั้งที่จะเอื้ออำนวยและเป็นอุปสรรคขัดขวางการย้ายถิ่น เช่น นิสัย ความรู้สึกส่วนตัว บุคลิกภาพ บางคนอาจชอบการเปลี่ยนแปลง แต่ในขณะที่บางคนอาจไม่ชอบให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น

ปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดันในแต่ละพื้นที่จะมีไม่เหมือนกัน รวมถึงส่งผลกระทบต่อประชากรในพื้นที่ไม่เท่ากัน เช่น ในพื้นที่ต้นทางที่มีปัจจัยผลักดันเท่าๆกัน บางคนอาจจะทนอยู่ได้ แต่บางคนอาจจะรับรู้และตอบสนองต่อปัจจัยผลักดันนั้นมากกว่า ในขณะที่เดียวกัน ปัจจัย

ดึงดูดจากพื้นที่ปลายทางอื่นก็ไม่ได้ดึงดูดทุกคนให้ย้ายถิ่นเข้ามา หากแต่บางคนอาจมีโอกาสรับรู้ และสามารถตอบสนองปัจจัยดึงดูดนั้น ได้เร็วกว่าหรือดีกว่าบางคน จึงเกิดการย้ายถิ่นขึ้น ซึ่งการที่ประชากรสามารถตอบสนองต่อปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดันได้แตกต่างกันนั้น ทำให้การย้ายถิ่นเป็นกระบวนการคัดสรรผู้ย้ายถิ่น (Migratory selection) โดยตัวเอง ทำให้บางคนเท่านั้นที่เป็นผู้ย้ายถิ่น ส่วนที่เหลือก็จะยังคงอยู่ในพื้นที่นั้นต่อไป

จากกรอบการวิเคราะห์การย้ายถิ่นของ Everett Lee จึงสามารถนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ โดยสามารถสรุปได้ว่า การตัดสินใจย้ายถิ่นออกไปจากพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งนั้น ถูกกำหนดด้วย 4 ปัจจัย ได้แก่

- 1) ปัจจัยลบในถิ่นที่อยู่เดิม หรือพื้นที่ต้นทางที่บุคคลย้ายออกมา โดยมูลเหตุอาจเกิดจากสภาพความเป็นอยู่แร้นแค้น ภูมิประเทศ ภูมิอากาศที่ไม่เอื้ออำนวยและขาดโอกาสในการทำงาน เป็นต้น
- 2) ปัจจัยบวกในถิ่นที่อยู่ใหม่ หรือพื้นที่ปลายทางที่บุคคลย้ายเข้าไปอยู่ ซึ่งแรงดึงดูดของปัจจัยบวกอาจมาจากโอกาสในการทำงาน รายได้ที่สูงกว่า ความสะดวกสบายในชีวิต ความเป็นอยู่ การมีเครือข่ายปลายทางที่สามารถช่วยเหลือได้ เป็นต้น
- 3) ปัจจัยส่วนบุคคลที่แต่ละคนมีไม่เหมือนกันและมีผลต่อการตัดสินใจ เช่น ขนาดครอบครัว การรับทราบข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น
- 4) อุปสรรคแทรก ที่กลายเป็นอุปสรรคต่อการย้ายถิ่น เช่น ระยะเวลา หรือค่าใช้จ่ายในการเดินทาง เป็นต้น

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัว

มนุษย์ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมตามธรรมชาติหรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จึงจำเป็นต้องมีการปรับตัว เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข ในกรณีของการย้ายถิ่น การปรับตัวเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกับการย้ายถิ่น โดยผู้ย้ายถิ่นต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมใหม่ในพื้นที่ปลายทางในเกือบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิต การทำงาน ที่อยู่อาศัย และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ สภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นใหม่ที่แตกต่างไปจากท้องถิ่นเดิม หากปรับตัวไม่ได้ ผู้ย้ายถิ่นอาจจำเป็นต้องย้ายออกไปแสวงหาท้องถิ่นใหม่ แต่หากปรับตัวได้ ผู้ย้ายถิ่นก็อาจใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่ปลายทางเป็นการถาวร

2.2.1 ความหมายของการปรับตัว

การปรับตัว มีทั้งทางชีววิทยาและจิตวิทยา โดย Lazarus (1971 อ้างใน ภารดีนามวงศ์, 2539: 9) ได้อธิบายเกี่ยวกับการปรับตัวว่า มีกำเนิดมาจากแนวคิดด้านชีววิทยา โดย Charles Darwin เป็นผู้เริ่มใช้คำว่า “adaptation” ในทฤษฎีวิวัฒนาการ เมื่อปี ค.ศ. 1859 โดยสรุปว่า “สิ่งมีชีวิตที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมของโลกที่เต็มไปด้วยภัยอันตรายได้เท่านั้น จึงจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้” ซึ่งเป็นการปรับตัวด้านร่างกาย เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตและอยู่รอดต่อไปได้ ต่อมา แนวคิดนี้ได้ถูกนำไปใช้ในทางจิตวิทยา โดยเรียกชื่อใหม่ว่า “adjustment” ซึ่งหมายถึง การทำให้บุคคลเกิดความสมดุลในตัวเอง เมื่อต้องเผชิญกับแรงกดดันทั้งจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพ จิตใจ และสังคม ซึ่งเป็นการปรับตัวในเชิงพฤติกรรม ดังจะเห็นได้จากแนวคิดของ Hoffsommer (1958: 55-57) ที่กล่าวว่า กระบวนการปรับตัวประกอบด้วยกระบวนการย่อย 2 ประการคือ การดัดแปลง (adaptation) ซึ่งหมายถึง การปรับตัวทางชีวภาพหรือทางร่างกาย และการปรับตัวในทางสังคม (Social adjustment) หมายถึง การทำให้อยู่ในภาวะที่พ้องเหมาะกับสิ่งแวดล้อมใหม่ซึ่งจะเป็นกระบวนการสุดท้ายของกระบวนการปรับตัวในครั้งหนึ่งๆ

นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการหลายท่าน ตลอดจนงานวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้อง ได้ให้ความหมายของการปรับตัวไว้ ดังนี้

Bertrand (1969 อ้างใน ช่อถัดดา โรจน์ดำรงฤทธิ์, 2533: 23) ให้ความหมายการปรับตัวว่า เป็นกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้น โดยจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม ในการที่จะเลือกทางเลือกต่างๆ เพื่อปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเป็นการลดข้อขัดแย้งระหว่างบุคคลหรือกลุ่ม โดยการปรับตัวนี้เป็นกระบวนการทางสังคม มากกว่าจะเกิดขึ้นจากการถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์

Gilmer (1975 อ้างใน สิริพรรณ มิ่งวานิช, 2537: 33) ได้อธิบายการปรับตัวในเชิงพฤติกรรมว่า การปรับตัวเป็นความพยายามกระทำเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการบรรลุความต้องการของบุคคล และการเอาชนะอุปสรรคต่างๆ ทั้งที่เป็นปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก โดยการทำตนเองให้สอดคล้องกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมรอบด้าน

แนวคิดในความหมายนี้ จึงพิจารณาถึงการปรับตัวในสองแนวทางคือ แนวทางในการรักษาไว้ซึ่งความสมดุลระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อม และแนวทางซึ่งบุคคลพยายามที่จะบรรลุในสิ่งที่ตนเองต้องการ ดังนั้น การปรับตัวจึงสามารถเรียนรู้ได้จากปัจจัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล และจากสัมพันธภาพที่บุคคลนั้นมีต่อบุคคลอื่นและสังคม ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม

Roy (1984) ได้กล่าวถึงการปรับตัวของบุคคลว่า เป็นกระบวนการตอบสนองในทางบวกของบุคคล เมื่อต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก เพื่อคงไว้ซึ่งความสมดุลของร่างกาย จิตใจ และสังคม เพื่อให้เกิดภาวะสุขภาพที่ดี

นิภา นิธยาน (2523: 24) ให้ความหมายการปรับตัวว่า เป็นกระบวนการวิธีการต่างๆ ที่คนเราใช้ในการปรับตัว เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของตนเอง ในสภาพแวดล้อมซึ่งบางครั้งส่งเสริม บางครั้งขัดขวางการปรับตัว หรือบางครั้งสร้างความทุกข์ทรมานแก่เรา กระบวนการปรับตัวนี้เกิดจากความจริงข้อที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีความต้องการที่จำเป็นแก่ชีวิต (need) มากมาย ซึ่งเป็นผลจากแรงผลักดันภายนอกและภายในตัวมนุษย์ และเราอาจใช้วิธีการแบบต่างๆ ในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงความต้องการเหล่านั้น ในสภาพแวดล้อมที่ปกติธรรมดา หรือมีอุปสรรคขัดขวางมากน้อยแตกต่างกันไป

วรรณิ ตั้งเสาวภาคย์ (2543: 5) ได้ศึกษาแรงงานย้ายถิ่นข้ามชาติชาวพม่า โดยให้ความหมายไว้ว่า การปรับตัวคือ การแสดงพฤติกรรมหรือทัศนคติของผู้ย้ายถิ่นให้สอดคล้องกับความต้องการของตนเองและของสังคมในท้องถิ่นปลายทาง โดยที่ผู้ย้ายถิ่นจะเลือกแสดงพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความเครียดน้อยที่สุด ซึ่งการปรับตัวจะเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตการทำงาน จนถึงการสร้างความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างกับคนในสังคมปลายทาง เพื่อเป้าหมายการดำรงชีวิตในสังคมปลายทางอย่างมีความสุข

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การปรับตัวของบุคคล เป็นการแสดงออกในด้านต่างๆ เพื่อให้สามารถบรรลุหรือรักษาระดับความต้องการของตนเอง ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดความสมดุลกับสภาพแวดล้อมสังคมภายนอกในพื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตในพื้นที่ที่อาศัยได้อย่างเป็นปกติสุข โดยการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมใหม่นี้จะมีอยู่ตลอดเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่อาศัยนั้น

2.2.2 การปรับตัวของแรงงานย้ายถิ่น

อาจกล่าวได้ว่า แรงงานย้ายถิ่นมีพฤติกรรมในการปรับตัวตั้งแต่วันแรกที่ย้ายถิ่นเข้ามาในพื้นที่ปลายทาง โดยขั้นตอนของการปรับตัวมีตั้งแต่การเริ่มปรับตัวอย่างง่าย ไปจนกระทั่งถึงการผสมกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับคนในพื้นที่ปลายทาง ซึ่งทฤษฎีที่สามารถนำมาอธิบายขั้นตอนและลักษณะของการปรับตัวมีอยู่หลายทฤษฎีด้วยกัน อาทิ ทฤษฎีบูรณาการ (Integration Theory) ของ Ernest Gemacher (1974 อ้างใน สมศรี อยู่ตระกูล, 2525:10-11) ที่กล่าวถึงการปรับตัวให้เข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักของการที่ผู้ย้ายถิ่นเข้าไปเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสังคมในพื้นที่ปลายทาง การปรับตัวสามารถจำแนกออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นแรก: เป็นขั้นที่ผู้ย้ายถิ่นสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในการทำงาน เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับงานที่ทำ การปฏิบัติตามกฎระเบียบและทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งถือเป็นขั้นที่ผู้ย้ายถิ่นใช้เวลาไม่นานนักในการปรับตัว

ขั้นที่สอง: เป็นขั้นของการปรับตัวให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ปลายทาง เช่น การใช้ภาษา การทำกิจกรรมในในลักษณะเดียวกับคนส่วนใหญ่ในสังคมปลายทาง ซึ่งอาจเป็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริโภค การทำกิจกรรมในวันพักผ่อน เป็นต้น แต่ในขั้นนี้ผู้ย้ายถิ่นยังคงไม่มีความสัมพันธ์กับคนในพื้นที่ปลายทางมากนัก โดยเฉพาะผู้ที่ยังมีครอบครัวในถิ่นต้นทาง ก็จะมียังคงมีความตั้งใจที่จะย้ายถิ่นกลับไปยังถิ่นต้นทางได้ตลอดเวลา หากไม่สามารถปรับตัวได้มากกว่าขั้นนี้

ขั้นที่สาม: เป็นขั้นที่ผู้ย้ายถิ่นสามารถปรับตัวให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสังคมในพื้นที่ปลายทาง โดยมีลักษณะที่สำคัญ เช่น การใช้ภาษาของพื้นที่ปลายทางได้อย่างคล่องแคล่ว การมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับบุคคลในพื้นที่ปลายทาง และความตั้งใจอย่างมากที่จะอาศัยอยู่ในพื้นที่ปลายทางเป็นการถาวร เป็นต้น

จากทฤษฎีบูรณาการดังกล่าว ทำให้เห็นภาพขั้นตอนการปรับตัวของแรงงานย้ายถิ่น โดยสามารถพิจารณาได้ตั้งแต่ขั้นแรกของการปรับตัวคือ การปรับตัวในด้านการทำงาน การปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิต ไปจนกระทั่งการมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับบุคคลอื่นในพื้นที่ปลายทาง ซึ่งท้ายที่สุดจะทำให้แรงงานย้ายถิ่นเกิดความตั้งใจที่จะอาศัยอยู่ในพื้นที่ปลายทางเป็นการถาวรได้ อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริง แรงงานย้ายถิ่นบางส่วนอาจมีปัญหาในการปรับตัว ทำให้ไม่สามารถปรับตัวให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสังคมปลายทาง ซึ่งทำให้มีแรงงานย้ายถิ่นบางส่วนอาจตัดสินใจที่จะย้ายออกจากพื้นที่ปลายทางในอนาคตได้

ส่วนทฤษฎีอื่นที่ได้รับการยอมรับและมีการนำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยด้านการปรับตัวอย่างกว้างขวางก็คือ ทฤษฎีการปรับตัวของ Roy (1984) โดยข้อดีของทฤษฎีนี้ก็คือ ชี้ให้เห็นถึงพฤติกรรมการปรับตัวของบุคคลในแต่ละด้านอย่างชัดเจน โดย Roy ได้จำแนกการสังเกตพฤติกรรมการปรับตัวของบุคคลออกเป็น 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

1) การปรับตัวด้านร่างกาย (physiological mode) เป็นปฏิกิริยาที่บุคคลตอบสนองต่อสิ่งเร้า หรือสิ่งที่มากระตุ้นให้เกิดการปรับตัวเพื่อให้เกิดความมั่นคงแก่ร่างกาย ซึ่งไม่จำกัดเฉพาะการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของร่างกายเท่านั้น หากรวมถึงการทำให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลาย ซึ่งแต่ละบุคคลมีวิธีการของตนเอง เช่น การเดินเล่นในสนามหญ้า เพื่อพักผ่อนจากการทำงาน เป็นต้น

2) การปรับตัวด้านอัตมโนทัศน์ (self-concept mode) เป็นการปรับให้เกิดความสมดุลทางจิตใจ เมื่อมีสิ่งเร้ามากระทบ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อ หรือความรู้สึกที่บุคคลยึดถืออยู่ โดยสิ่งเร้าที่มากระทบให้เกิดการปรับตัว อาจเกี่ยวข้องกับการรับรู้ในร่างกาย เช่น รูปร่างหน้าตาของตนเอง การรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับค่านิยมทางสังคม ความรู้สึกที่ตนเองมีคุณค่าหรือได้รับการ

ยอมรับจากผู้อื่นหรือความคาดหวังในสิ่งที่ตนเองปรารถนา ซึ่งหากบุคคลไม่สามารถปรับตัวได้ ก็อาจเกิดความกังวล ความท้อแท้ ความเบื่อหน่าย ความหมัดหวัง หรือกระทั่งมองโลกในแง่ร้ายได้

3) การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ (role function mode) เป็นปฏิกิริยาตอบสนองในด้านบทบาทหน้าที่ของตนเองตามที่สังคมคาดหวังได้อย่างเหมาะสมซึ่งประเมินได้จากพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกถึงการปฏิบัติตามหน้าที่ที่กำหนดโดยสังคม เช่น บทบาทในฐานะครอบครัว ได้แก่ บิดามารดา บุตร หรือการทำกิจกรรมร่วมกันในสังคม เช่น บทบาทการเป็นสมาชิกชมรม สมาคม หรือองค์กรต่างๆ โดยถ้าบุคคลสามารถปฏิบัติตามบทบาทในสังคมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นแล้ว ก็จะเกิดความมั่นคงและรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ตลอดจนอยู่ในสังคมนั้นได้อย่างมีความสุข ในทางตรงข้าม หากบุคคลมีปัญหาในการปรับตัว ก็จะอยู่ในสังคมอย่างไม่มีความสุข ซึ่งการไม่สามารถแสดงบทบาทของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ ก็อาจเกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทนั้น เช่น การไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะขาดความรู้หรือทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำงานนั้น เป็นต้น

4) การปรับตัวด้านการพึ่งพาซึ่งกันและกัน (interdependence mode) เป็นการตอบสนองต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ซึ่งมีทั้งพฤติกรรมการช่วยเหลือ (contributive behavior) และการรับความช่วยเหลือ (receptive behavior) จากบุคคลรอบข้างด้วยความเต็มใจ ซึ่งหากปรับตัวได้อย่างเหมาะสม ก็จะเกิดความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยและเกิดความมั่นคงในทางสังคม ในทางตรงข้าม หากมีปัญหาในการปรับตัว บุคคลก็อาจจะมีพฤติกรรมแสดงออกไปในทางความก้าวร้าว การปฏิเสธ ความรู้สึกว่าเหว และความรู้สึกไม่คุ้นเคย เป็นต้น

ตามทฤษฎีของ Roy จึงกล่าวได้ว่า หากแรงงานย้ายถิ่นที่มีพฤติกรรมปรับตัว ทั้งสี่ด้านอย่างเหมาะสม ก็จะสามารถอาศัยอยู่ในพื้นที่ปลายทางได้อย่างมีความสุข และมีแนวโน้มที่จะอาศัยอยู่ในพื้นที่ปลายทางเป็นการถาวร

Piore (2008: 60-65) ได้เสนอกรอบแนวคิดการวิเคราะห์กระบวนการตั้งถิ่นฐาน (settlement process) ของแรงงานย้ายถิ่นว่าเป็นไปตามการพัฒนาทางสังคม (community development) ที่ค่อยๆ พัฒนาอย่างต่อเนื่อง ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่อยู่อาศัยหรือประสบการณ์ที่เพิ่มมากขึ้นของแรงงานย้ายถิ่น โดย Piore ได้นำเสนอระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานตามการปรับตัวของแรงงานย้ายถิ่น โดยจำแนกออกเป็น 3 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะแรก เป็นระยะแรกเริ่ม (early stage) ที่มักจะเป็นการย้ายถิ่นแบบชั่วคราว โดยแรงงานย้ายถิ่นที่ส่วนใหญ่เป็นชายมีความมุ่งหวังเพียงเพื่อทำงานและส่งเงินกลับบ้าน ความคิดที่จะอาศัยอยู่ในพื้นที่ปลายทางอย่างถาวรแทบจะ ไม่มีเลย การทำงานส่วนใหญ่จะไม่มั่นคง มีการ

เปลี่ยนงานบ่อยครั้ง รายได้เกือบทั้งหมดจะถูกส่งกลับไปยังถิ่นค้ำทาง ไม่มีเงินออม ในด้านการอยู่อาศัยจะเป็นไปแบบง่ายๆ โดยอยู่รวมกันหลายคนเพื่อลดค่าใช้จ่าย การให้ความสนใจในกิจกรรมทางสังคมกับถิ่นปลายทางมีน้อย รวมถึงการไม่ค่อยติดต่อกับคนในพื้นที่ที่อาศัยอยู่ในละแวกเดียวกัน จึงไม่เกิดความผูกพันระหว่างบุคคล หรือสถาบันต่างๆ ในพื้นที่ปลายทาง ดังนั้น ในช่วงแรกนี้ จึงเป็นช่วงที่แรงงานย้ายถิ่นมีการปรับตัวอย่างยากลำบาก หรือปรับตัวได้น้อย ซึ่งหากปรับตัวไม่ได้ก็จะเกิดการย้ายถิ่นออกไปจากพื้นที่ปลายทาง

ระยะที่สอง เป็นช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลง (transition period) เมื่อระยะเวลาผ่านไป แรงงานย้ายถิ่นจะมีการปรับตัวมากขึ้น เพราะเป็นระยะที่แรงงานย้ายถิ่นอาศัยอยู่ในพื้นที่ปลายทางมาอย่างต่อเนื่อง ย่อมเกิดความผูกพันขึ้นกับบุคคล สถาบันหรือองค์กรต่างๆ ในพื้นที่ปลายทางเพิ่มมากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กล่าวคือ มีการติดต่อกับคนในพื้นที่ที่อาศัยอยู่มากขึ้น มีการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนที่อาศัยอยู่บ่อยครั้งขึ้น นอกจากนี้ การเดินทางหรือการติดต่อกับคนในถิ่นค้ำทางเดิมมาอย่างยาวนานและบ่อยครั้ง เริ่มทำให้เกิดความรู้สึกยากลำบากและเกิดความต้องการที่จะแยกตัวออกจากสมาชิกในครอบครัวขึ้นได้ หรือต้องการที่จะนำครอบครัวมาอาศัยในพื้นที่ปลายทางด้วยกัน ในส่วนของการปรับตัวด้านเศรษฐกิจ เมื่อประสบการณ์ในการทำงานและอาศัยอยู่ในพื้นที่ปลายทางมานาน ก็จะสามารถเลือกรับ รวมถึงการแสวงหาโอกาสในการทำงานที่คิดว่าทำได้ง่ายขึ้น ส่งผลให้รายได้เพิ่มมากขึ้น รายจ่ายส่วนใหญ่จากที่เคยส่งกลับไปยังถิ่นค้ำทางก็อาจเปลี่ยนแปลงมาใช้ในพื้นที่ปลายทางมากขึ้น เงินส่งกลับมีน้อยลง และความสัมพันธ์กับบุคคลสถาบันในถิ่นค้ำทางก็ดูจะลดน้อยลงตามไปด้วยเช่นกัน

ระยะที่สาม เป็นระยะของการตั้งถิ่นฐาน (settlement) เป็นช่วงเวลาที่แรงงานย้ายถิ่นมีความผสมกลมกลืนกับชุมชนที่อาศัยอยู่ เช่น การมีบ้านเป็นของตนเองอยู่ในพื้นที่ปลายทาง รวมถึงการพัฒนาความสัมพันธ์กับบุคคลที่รู้จักในพื้นที่ปลายทางจนกลมเกลียวแนบแน่น เช่น การสมรสกับบุคคลในพื้นที่ปลายทาง การใช้ภาษาพื้นเมืองของคนในท้องถิ่นปลายทางได้อย่างคล่องแคล่ว สอดคล้องกับทฤษฎีบูรณาการ (Integration Theory) ที่ว่า เป็นช่วงที่แรงงานย้ายถิ่นจะมีวิถีชีวิตเหมือนกับคนส่วนใหญ่ในสังคมโดยไม่ปรากฏให้เห็นถึงลักษณะวัฒนธรรมเดิมของผู้ย้ายถิ่น การมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนในท้องถิ่น และมีความตั้งใจที่จะอาศัยอยู่อย่างถาวรในท้องถิ่นปลายทาง เป็นต้น

จากแนวคิดของ Piore ข้างต้น กระบวนการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ปลายทางของแรงงานย้ายถิ่นดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของแรงงานย้ายถิ่น ซึ่งอาจพิจารณาได้จากรูปแบบการเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมปลายทางทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 4 ด้าน ได้แก่ การปรับตัวด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การ

ปรับตัวด้านความสัมพันธ์กับสถาบันและการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆในพื้นที่ปลายทาง การปรับตัวทางเศรษฐกิจ และรูปแบบการใช้จ่ายเงินของแรงงานย้ายถิ่น กล่าวคือ

1. การปรับตัวด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับบุคคลในพื้นที่ปลายทาง โดยมีตัวชี้วัดสำคัญ เช่น การมีเพื่อนบ้าน (Lee and Kim 1981) ในละแวกที่อาศัย ความสนิทสนมกับเพื่อนบ้าน เป็นต้น

2. การปรับตัวด้านความสัมพันธ์กับสถาบันและการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆในพื้นที่ปลายทาง เป็นการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของผู้ย้ายถิ่นกับสถาบันหรือองค์กร และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆในพื้นที่ปลายทาง เช่น การติดต่อกับหน่วยงานหรือองค์กรในถิ่นปลายทาง การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา และการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม เป็นต้น

3. การปรับตัวทางเศรษฐกิจ หมายถึง การกระทำใดๆที่กระทำเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจที่ทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ (Heynes 1958 อ้างใน นริภรณ์ จงพิรเทศา นนท์ 2541, 13) หรือการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำงาน เช่น มีการเลื่อนตำแหน่งหรือมีโอกาสก้าวหน้าในหน้าที่การงาน เป็นต้น และยังสามารถพิจารณาได้จากระยะเวลาในการได้งานทำ และความถี่ในการเปลี่ยนงาน การมีเงินออม จำนวนหนี้สิน (Lee and Kim 1981) หรือความเพียงพอของรายได้ เป็นต้น ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วการปรับตัวทางเศรษฐกิจนี้ อาจจำแนกออกเป็น 2 ด้านด้วยกัน กล่าวคือ

3.1 การประกอบอาชีพ ได้แก่ การพัฒนาทักษะที่เกิดขึ้นในสถานที่ทำงาน การเข้าศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาพื้นที่ปลายทาง การมีโอกาสก้าวหน้าในอาชีพ เช่น มีโอกาสได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น ได้รับผลตอบแทนมากขึ้น ซึ่งทำให้เกิดความมั่นคงและเป็นปัจจัยสนับสนุนให้ผู้ย้ายถิ่นสามารถปรับตัวทางเศรษฐกิจได้ดี โดยพิจารณาจากตัวชี้วัด ได้แก่ การได้รับบรรจุเป็นพนักงานประจำ การได้เลื่อนตำแหน่งจากหน้าที่การงาน การได้รับเงินเดือนและสวัสดิการเพิ่มขึ้น เป็นต้น

3.2 ฐานะการเงิน ผู้ย้ายถิ่นที่มีรายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ก็จะสามารถปรับตัวทางเศรษฐกิจได้ดี ส่วนผู้ย้ายถิ่นที่มีภาระรับผิดชอบมาก หรือใช้จ่ายกับสิ่งฟุ่มเฟือยมากเกินไป ย่อมแสดงว่าไม่สามารถจัดระบบเศรษฐกิจของตนเองได้ ดังนั้น การมีรายได้เพียงพอกับรายจ่าย จึงเป็นตัวชี้วัดถึงการปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจได้

4. รูปแบบการใช้จ่ายเงิน เป็นตัวบ่งชี้หนึ่งที่จะบอกลถึงแนวโน้มการตั้งถิ่นฐานของผู้ย้ายถิ่น อันได้แก่ เงินส่งกลับ โดยในช่วงแรกที่ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานและหารายได้ เงินส่วนหนึ่งจะถูกส่งกลับไปยังพื้นที่ต้นทาง เพราะยังคงมีความผูกพันและมีสังคมในถิ่นต้นทางอยู่ แต่เมื่อระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ปลายทางเพิ่มมากขึ้น จะเกิดการปรับตัวกับบุคคลและชุมชนมากขึ้น รายได้

จะถูกใช้จ่ายในถิ่นปลายทางมากขึ้นในรูปแบบการบริโภคต่างๆ ส่วนการส่งเงินกลับไปยังพื้นที่ต้นทางก็จะลดน้อยลงหรือไม่ส่งเงินกลับเลย หรือครอบครัว ญาติพี่น้อง อาจเดินทางเข้ามาอยู่ด้วยมากขึ้น เงินส่งกลับก็จะลดน้อยลงไปด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะรายได้ในส่วนที่ถูกนำไปซื้อที่อยู่อาศัยในพื้นที่ปลายทาง ก็เป็นตัวชี้วัดถึงความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในพื้นที่ปลายทางได้ เนื่องจากที่อยู่อาศัยเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต และมีค่าใช้จ่ายในการจัดหาเป็นค่าใช้จ่ายที่สูง ดังนั้น ผู้ที่ตัดสินใจเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย จึงเป็นผู้ที่มีความมั่นคงในการอยู่อาศัย และเป็นผู้ซึ่งสามารถปรับตัวทางเศรษฐกิจได้ดี ดังนั้น ตัวชี้วัดที่สำคัญในแบบแผนการใช้จ่ายจึงได้แก่ เงินส่งกลับ และความเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยในพื้นที่ปลายทาง

หากผู้ย้ายถิ่นสามารถปรับตัวทั้ง 4 ด้าน ในสภาพแวดล้อมใหม่ในถิ่นปลายทางได้ดีแล้ว ก็อาจมีผลต่อการตัดสินใจของการย้ายกลับหรือไม่ย้ายกลับท้องถิ่นเดิมได้ (Crane 1974 และ Lianos 1975 อ้างใน วันเพ็ญ วอกลาง, 2541: 55)

จากแนวคิดและทฤษฎีข้างต้น ปัจจัยด้านการปรับตัวจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญในการนำมาอธิบายการตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของผู้ย้ายถิ่นได้

2.3 ความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่น

แม้จะไม่สามารถนำความตั้งใจในการตั้งถิ่นฐานของแรงงานย้ายถิ่นไปคาดการณ์ได้ว่า ความตั้งใจนั้นจะกลายเป็นจริงเสมอไปว่า แรงงานนี้ตกลงใจจะเลือกอยู่ในพื้นที่อย่างถาวรหรือตั้งใจจะอาศัยอยู่เพียงชั่วคราว จนสามารถนำข้อมูลเหล่านี้ไปใช้กำหนดนโยบายบริหารจัดการได้โดยตรงก็ตาม แต่ผลการศึกษาวิจัยอาจช่วยให้เกิดความเข้าใจสถานการณ์และมองเห็นแนวโน้มเกี่ยวกับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานของแรงงานย้ายถิ่นว่าจะอยู่อย่างถาวรหรือชั่วคราวได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากพบว่า เจตนาหรือความตั้งใจมีความสัมพันธ์กันมากกับพฤติกรรม ดังที่มีผู้เสนอแนวคิดไว้หลายคน อาทิ

1) Butler, M.B. (1998) กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำที่ควบคุมจากความตั้งใจของตนเอง ภายใต้อำนาจความสามารถของแต่ละคน

2) Ajzen & Fishbein (1980) ได้เสนอทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล โดยกล่าวว่า การกระทำของบุคคล อยู่ภายใต้การควบคุมของเจตนาเชิงพฤติกรรม (Behavioral Intention of Individual) หรือ มนุษย์จะทำอะไรต้องมีเหตุผลเป็นของตนเอง โดยใช้ข้อมูลที่มีอยู่อย่างเป็นระบบ ซึ่งมนุษย์จะพิจารณาผลที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำของตน ก่อนที่จะตัดสินใจทำหรือไม่ทำพฤติกรรมนั้นๆ โดยเจตนาเชิงพฤติกรรมของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกันไป โดยขึ้นอยู่กับอิทธิพลพื้นฐาน 2 ประการคือ ปัจจัยส่วนบุคคล (personal factor) หรือเจตคติต่อการกระทำพฤติกรรม ซึ่งเป็นการวินิจฉัยของแต่ละบุคคลเกี่ยวกับการกระทำด้วยตนเอง และอิทธิพลทางสังคม

(social influence) หรือการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง ซึ่งหมายถึง บุคคลใกล้ชิดที่มีความสำคัญต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคลนั้น

ดังนั้น พฤติกรรมของมนุษย์จึงมีกฎเกณฑ์และสามารถทำนายได้จาก ความตั้งใจซึ่งเป็นตัวกำหนดที่ใกล้ชิดของการกระทำ ซึ่งแนวคิดข้างต้นนี้ สามารถนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาเรื่องความตั้งใจในการตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่น เพื่อคาดการณ์เกี่ยวกับแนวโน้มในอนาคต ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการบริหารจัดการเมืองและการใช้พื้นที่ต่อไปได้

สำหรับการตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรหรือชั่วคราวของแรงงานย้ายถิ่นนั้น เป็นกระบวนการทางสังคม ที่สามารถอธิบายได้จากแนวคิดความผูกพันต่อพื้นที่ ตามแนวคิดของ Bogue (1959 อ้างใน อารยา พชรบัณฑิตย์ 2545: 54) ที่ว่า บุคคลทั่วไปจะมีความผูกพันกับครอบครัว เครือญาติ และพื้นที่ที่อาศัยอยู่ หากบุคคลพอใจกับสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสถานะด้านอื่นๆ ใน พื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่ ย่อมจะไม่คิดหรือต้องการละทิ้งถิ่นฐาน ครอบครัว และญาติมิตร ไปยังพื้นที่อื่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Davanzo and Morrison (1982: 4) ที่ได้เสนอว่า ความผูกพันกับพื้นที่ของบุคคลนั้นเกิดขึ้นจากผลประโยชน์ที่ได้รับจากการอาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น เช่น การเป็นที่ยอมรับของบุคคลในพื้นที่ และความผูกพันกับชุมชนและญาติมิตรเพื่อนฝูงซึ่งประโยชน์ดังกล่าวอาจสูญเสียไปหากบุคคลนั้นย้ายถิ่นไปอาศัยอยู่ในท้องที่อื่น เช่นนี้ บุคคลที่มีความผูกพันต่อพื้นที่สูงจึงมีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในพื้นที่นั้นและไม่คิดจะย้ายถิ่นสู่พื้นที่อื่น ส่วนบุคคลที่มีความผูกพันต่ำต่อพื้นที่ก็อาจจะต้องการย้ายถิ่นออก ความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่น ส่วนหนึ่งจึงเป็นผลจากปัจจัยทางสังคม ซึ่งพิจารณาได้จากความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานย้ายถิ่นกับบุคคลในพื้นที่ที่เข้าไปอาศัยอยู่จนเกิดเป็นความผูกพัน ซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจที่จะใช้ชีวิตอยู่ต่อไปโดยไม่ต้องการที่จะย้ายออกไปจากพื้นที่นั้น

นอกจากนี้ ความตั้งใจตั้งถิ่นฐานถาวรหรือชั่วคราวของบุคคลยังขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ เนื่องจากการที่แรงงานย้ายถิ่นต้องเข้ามาทำงานและอาศัยอยู่ในพื้นที่ปลายทางที่ไม่คุ้นเคย จำเป็นที่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมใหม่ ซึ่งอาจทำให้เกิดสภาวะความกดดัน อันเนื่องมาจากการที่ต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมตามสภาพแวดล้อมใหม่ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่ปลายทางได้อย่างเป็นปกติสุข (Tirasawat 1977) ซึ่งหากแรงงานต้องประสบกับปัญหาการปรับตัวทางด้านต่างๆ เช่น การทำงาน เพื่อนบ้าน รายได้และหนี้สิน เป็นต้น ก็อาจก่อให้เกิดความเครียดจนส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของแรงงานและสังคมโดยรวมได้ และส่งผลให้แรงงานบางส่วนอาจต้องย้ายถิ่นออกไปยังพื้นที่อื่นที่คิดว่าเหมาะสมกับตัวเอง หรือย้ายถิ่นกลับไป

ยังถิ่นต้นทางเดิม ในขณะที่เดียวกัน แรงงานย้ายถิ่นที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมใหม่ได้ ก็จะใช้ชีวิตอยู่ต่อไปในพื้นที่นั้นๆ จนกระทั่งส่งผลให้มีการตัดสินใจที่จะไม่ย้ายออกไปจากพื้นที่ปลายทางได้ ดังนั้น การปรับตัวจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการตัดสินใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่นด้วยเช่นกัน

สำหรับการวัดความตั้งใจในการย้ายถิ่นนั้น อาจมีการวัดได้ใน 3 ด้าน (Simmons 1986) กล่าวคือ วัดระดับความตั้งใจในการย้ายถิ่น การกำหนดถิ่นปลายทางในการย้าย และกรอบเวลาในการย้าย โดยการศึกษาความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่น ที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานีในครั้งนี้ เป็นการวัดความตั้งใจในการที่จะตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรหรือการอยู่อาศัยชั่วคราวในพื้นที่ปลายทางของแรงงานย้ายถิ่นที่เป็นกลุ่มประชากรตัวอย่าง โดยใช้กรอบระยะเวลา 15 ปีข้างหน้ามาพิจารณา เนื่องจากน่าจะเป็นช่วงระยะเวลาที่ไม่ใกล้หรือไกลเกินกว่าที่แรงงานย้ายถิ่นสามารถคาดการณ์ได้ และทำให้มีกรอบอ้างอิงในแง่ของเวลาที่ชัดเจนยิ่งขึ้นเกี่ยวกับแนวโน้มการตั้งถิ่นฐานถาวรของแรงงานย้ายถิ่น ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบายต่อไป

กล่าวโดยสรุป โดยอาศัยข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมและเอกสารงานวิจัยที่ผ่านมา ความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่น เป็นผลมาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจำแนกออกเป็น 4 ด้านด้วยกัน กล่าวคือ

1) ปัจจัยส่วนบุคคล อันเป็นคุณลักษณะพื้นฐานทางด้านประชากร ที่มีผลต่อการย้ายถิ่นและความตั้งใจที่จะตั้งถิ่นฐานในแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน เช่น เพศ อายุ และสถานภาพสมรส เป็นต้น

2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรเป็นกระบวนการที่เริ่มต้นตั้งแต่มีการย้ายถิ่นเกิดขึ้น ซึ่งสาเหตุของการย้ายถิ่นส่วนใหญ่ ผู้ย้ายถิ่นมักต้องการเข้ามาแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าในพื้นที่ปลายทาง จนกระทั่งก่อให้เกิดความมั่นคงในหน้าที่การงานและไม่ต้องการย้ายออกไปจากพื้นที่ ดังนั้น ปัจจัยที่เกี่ยวข้องทางเศรษฐกิจ เช่น อาชีพเดิม และรายได้ หรือปัจจัยทางสังคม เช่น การศึกษา เป็นต้น จึงส่งผลต่อการตัดสินใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในพื้นที่ปลายทางได้

3) ปัจจัยเกื้อหนุน ความผูกพันทางสังคมระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับบุคคลในถิ่นปลายทางขึ้นย่อมเกิดขึ้นได้เมื่อระยะเวลาอาศัยอยู่นานขึ้น นอกจากนี้ ประสบการณ์การย้ายถิ่น และการมีเครือข่ายทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ปลายทาง ยังเป็นตัวช่วยให้ผู้ย้ายถิ่นสามารถปรับตัวได้ในถิ่นปลายทาง จนส่งผลในการตัดสินใจที่จะย้ายถิ่นอย่างถาวรของผู้ย้ายถิ่นได้ อย่างไรก็ตาม การ

ตัดสินใจตั้งถิ่นฐานดังกล่าวส่วนหนึ่ง ยังขึ้นกับความผูกพันกับบุคคลในพื้นที่ต้นทางด้วย โดยหากผู้ย้ายถิ่นยังมีครอบครัวหรือเครือข่ายญาติพี่น้องอยู่ในถิ่นต้นทางแล้ว ภาระในการดูแลครอบครัว รวมถึงสายใยความผูกพันที่ยังคงมีอยู่กับครอบครัว ก็จะดึงดูดให้ผู้ย้ายถิ่นกลับบ้าน หรือไม่ตัดสินใจที่จะอาศัยอยู่อย่างถาวรในพื้นที่ปลายทางได้

4) ปัจจัยด้านการปรับตัว ซึ่งหากแรงงานย้ายถิ่นสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ในพื้นที่ปลายทางได้ ก็อาจมีผลต่อการตัดสินใจของการย้ายกลับหรือไม่ย้ายกลับ ที่ถิ่นเดิมได้

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4 การปรับตัวของแรงงานย้ายถิ่น

จากการทบทวนงานวิจัยเพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในงานวิจัยนี้ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติเป็นหลัก นอกจากนี้ ในช่วงที่ผ่านมา การศึกษาการปรับตัวของแรงงานย้ายถิ่น มีทั้งที่เป็นการศึกษาในลักษณะของการปรับตัวโดยรวม หรือปรับตัวเฉพาะด้าน เช่น การปรับตัวทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังต่อไปนี้

วันเพ็ญ วอกลาง (2541) ศึกษาเรื่อง กระบวนการปรับตัวของแรงงานข้ามชาติซึ่งเป็นแรงงานอพยพชาวพม่าในจังหวัดเชียงราย โดยได้พิจารณาด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล องค์กร เศรษฐกิจ และแบบแผนการใช้จ่าย ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ Piore ที่กล่าวแล้วข้างต้น การศึกษานี้ จำแนกกลุ่มแรงงานพม่าตามระยะเวลาการอยู่อาศัยในถิ่นปลายทางคือ จังหวัดเชียงราย ซึ่งระยะเวลาที่ส่งผลให้เกิดความแตกต่างในการปรับตัว ประกอบด้วย กลุ่มที่อยู่อาศัยต่ำกว่า 1 ปี กลุ่มที่อาศัยอยู่ระหว่าง 1-4 ปี กลุ่มที่อาศัยอยู่ระหว่าง 5-9 ปี และกลุ่มที่อาศัยอยู่ตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป ปรากฏผลการศึกษา ดังต่อไปนี้

1) การปรับตัวระหว่างบุคคล พิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของแรงงานพม่าในจังหวัดเชียงราย ทั้งที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว และความสัมพันธ์กับบุคคลในถิ่นปลายทาง โดยมีตัวชี้วัดได้แก่ ความสามารถในการพูดและฟังภาษาไทย และการมีเพื่อนคนไทย ซึ่งผลการศึกษาพบว่า แรงงานพม่าที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงรายไม่ถึง 1 ปี จะอาศัยอยู่คนเดียวมากที่สุด รองมาได้แก่ อยู่กับคนในครอบครัวที่มาด้วยกัน ได้แก่ คู่สมรสและบุตร พ่อแม่ และพี่น้อง และเมื่อระยะเวลาอยู่อาศัยเพิ่มขึ้น การอยู่คนเดียวจะลดน้อยลง ขณะที่การอยู่กับครอบครัวจะเพิ่มขึ้น เช่น แรงงานพม่าที่อาศัยอยู่นาน 10 ปีขึ้นไป มากกว่าครึ่งจะอยู่กับคนในครอบครัว เนื่องจากสมาชิกในครอบครัวได้เดินทางตามเข้ามาอยู่ด้วย (family reunion)

สำหรับการที่แรงงานพม่าสามารถปรับตัว โดยพูดและฟังภาษาไทยได้มากหรือน้อย นั้น ขึ้นอยู่กับระยะเวลาการอยู่อาศัย โดยพบว่า แรงงานพม่าที่อาศัยอยู่ต่ำกว่า 1 ปีนั้น ไม่สามารถพูด และฟังภาษาไทยได้เลย ขณะที่แรงงานพม่าที่อยู่อาศัยมาเป็นเวลานานกว่า 10 ปีขึ้นไป สามารถพูด และฟังภาษาไทยได้ทุกคน และในจำนวนนี้สามารถพูดและฟังได้ปานกลางจนถึงคล่อง

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานพม่ากับการมีเพื่อนคนไทย ที่สามารถปรึกษาหารือได้เมื่อมีปัญหา นั้น ก็ขึ้นอยู่กับระยะเวลาของการอยู่อาศัยด้วย โดยการศึกษาพบว่า แรงงานพม่าที่อาศัยต่ำกว่า 1 ปี มีเพื่อนคนไทยไม่มากนัก ขณะที่แรงงานพม่าที่อาศัยอยู่มาตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป มีเพื่อนคนไทยมากกว่า

2) การปรับตัวเข้ากับองค์กร พิจารณาได้จากการมีบัตรผ่อนผัน ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึง สถานภาพทางสังคมที่เพิ่มค่าขึ้น โดยผลการศึกษา พบว่า แรงงานพม่าที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่ 10 ปีขึ้นไป สองในสามของแรงงานมีบัตรผ่อนผัน ตรงกันข้ามกับแรงงานพม่าที่อาศัยอยู่ไม่ถึง 1 ปี มีบัตรผ่อนผันไม่ถึงหนึ่งในสาม ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การมีประสบการณ์อยู่อาศัยมากขึ้น ทำให้แรงงานพม่าสามารถที่จะติดต่อกับองค์กรจนได้รับบัตรผ่อนผันได้

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่า การอยู่อาศัยเป็นระยะเวลานาน ได้ทำให้แรงงานพม่ามีการนำคู่สมรสและบุตรเข้ามาอาศัยอยู่ด้วย หรือมีบุตรเกิดในจังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นลักษณะ สำคัญของการปรับตัวที่มีความสัมพันธ์กับองค์กรที่จะเข้าไปใช้บริการของภาครัฐด้วย เช่น โรงพยาบาลของรัฐ สถาบันการศึกษาในอำเภอต่างๆ อย่างไรก็ตาม เมื่อเด็กเหล่านี้สำเร็จการศึกษา ก็จะไม่ได้รับใบรับรองสำเร็จการศึกษาจากทางโรงเรียน ซึ่งจะเป็นปัญหาต่อเด็กในอนาคต

3) การปรับตัวทางเศรษฐกิจ ตามแนวคิดของ Piore ได้อธิบายการปรับตัวทางด้าน เศรษฐกิจว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงการจ้างงานจากเดิมที่ย้ายถิ่นเข้ามาใหม่ๆ แรงงานเหล่านี้มักจะ ทำงานรับจ้างตามฤดูกาล ไม่มั่นคง และเมื่อระยะเวลาการอยู่อาศัยในถิ่นปลายทางมากขึ้น ก็จะ เปลี่ยนไปทำงานที่มีความมั่นคงยิ่งขึ้น แต่จากผลการศึกษาครั้งนี้กลับพบว่า แรงงานพม่าที่มี ระยะเวลาอยู่อาศัยน้อยคือ ต่ำกว่า 1 ปี เข้ามารับจ้างทำงานในภาคเกษตร ซึ่งถือว่าไม่ค่อยมีความ มั่นคงไม่มากนัก ขณะที่แรงงานพม่าที่อาศัยอยู่เป็นระยะเวลานาน เช่น 10 ปีขึ้นไป กลับมีสัดส่วน ของแรงงานที่ทำงานในภาคเกษตรมากกว่าแรงงานพม่าที่เพิ่งย้ายเข้ามาดังกล่าว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ โครงสร้างเศรษฐกิจในจังหวัดเชียงรายยังอยู่ในภาคเกษตรเป็นหลัก และแรงงานพม่าได้เข้ามา ทำงานทดแทนแรงงานไทยที่ย้ายออกไปทำงานยังกรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่นๆตามการ ขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมมาเป็นเวลานาน จึงทำให้แรงงานพม่าที่ทำงานอยู่ในภาคเกษตรมา นานสามารถปรับตัวได้ดี และมีแนวโน้มที่จะตั้งถิ่นฐานต่อไปมากกว่าแรงงานพม่าที่เพิ่งเข้ามา ซึ่ง ส่วนใหญ่จะทำงานอยู่ในภาคอุตสาหกรรมและการบริการที่กำลังขยายตัวไม่ถึง 10 ปี

สำหรับประเด็นเรื่องรายได้ พบว่า แรงงานพม่าที่เพิ่งย้ายเข้ามาในระยะ แรกจะมี รายได้น้อย แต่เมื่อระยะเวลาอยู่อาศัยนานขึ้น การเปลี่ยนแปลงรายได้ก็จะสูงขึ้น กล่าวคือ แรงงาน พม่าที่เข้ามาอยู่ไม่ถึง 1 ปี มีเพียงประมาณ 1 ใน 3 ที่มีรายได้ต่อเดือนเกิน 2,000 บาท ในขณะที่ผู้ อาศัยอยู่นาน 5-9 ปี มีมากกว่าครึ่งที่มีรายได้ต่อเดือนมากกว่า 2,000 บาท

4) แบบแผนการใช้จ่าย การศึกษาการใช้จ่ายของแรงงานพม่าได้แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ การใช้จ่ายด้านอุปโภคบริโภค และรายจ่ายด้านที่อยู่อาศัย แต่จากผลการศึกษาครั้งนี้พบว่า ความ แตกต่างของระยะเวลาอยู่อาศัยในพื้นที่ปลายทางไม่มีผลต่อตัวแปรทั้งสอง โดยแรงงานพม่าส่วน ใหญ่เกือบ 3 ใน 4 มีรายจ่ายด้านการอุปโภคบริโภคประมาณ 1,000 บาทต่อเดือน สำหรับรายจ่าย ด้านค่าเช่าบ้าน พบว่า แรงงานพม่าส่วนใหญ่ไม่เสียค่าเช่าบ้าน ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าอาศัยอยู่กับ นายจ้างจึงไม่ต้องเสียค่าเช่า อย่างไรก็ตาม เมื่อระยะเวลาอาศัยมากขึ้น ก็ปรากฏว่า แรงงานพม่า บางส่วนมีสัดส่วนของผู้ที่มีบ้านเป็นของตนเอง หรืออาศัยอยู่กับญาติ เพื่อน หรือเช่าบ้านอยู่เอง มากขึ้น

ตัวชี้วัดรายจ่ายที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การส่งเงินกลับบ้าน ซึ่งผลการศึกษา พบว่า ผู้ที่อยู่ไม่ถึง 1 ปี มีจำนวน ไม่มากที่ส่งเงินกลับบ้าน ขณะที่ผู้ที่อยู่ 1-4 ปี มีสัดส่วนของผู้ที่ส่ง เงินกลับบ้านมากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้เพราะในช่วงแรกแรงงานย้ายถิ่น ยังอยู่ในช่วงของการปรับตัวให้ เข้ากับสถานที่ใหม่ในถิ่นปลายทาง รายได้ยังไม่คงที่ โอกาสในการส่งเงินกลับจึงมีน้อย แต่เมื่ออาศัย อยู่นานขึ้น จะมีความมั่นคงทางรายได้มากขึ้น จึงมีโอกาที่จะส่งเงินกลับมากขึ้น อย่างไรก็ตาม เมื่อ ระยะเวลาอยู่อาศัยนานขึ้นไปอีก การส่งเงินกลับบ้านจะลดลงตามลำดับ อันแสดงให้เห็นถึง การปรับตัว เข้ากับบุคคลและชุมชนในถิ่นปลายทางมากขึ้น พร้อมทั้งครอบครัว ญาติพี่น้อง ได้เดินทางเข้ามาอยู่ ด้วยมากขึ้น ความผูกพันในถิ่นต้นทางจึงมีน้อยลง ขณะที่เกิดการผสมผสานกับวัฒนธรรมในถิ่น ปลายทางมากขึ้น เงินส่งกลับจึงลดน้อยลงด้วยเช่นกัน การส่งเงินกลับจึงเป็นปัจจัยสำคัญอีกตัวหนึ่ง ที่ชี้ให้เห็นถึงการตัดสินใจที่จะอยู่ถาวรในพื้นที่ปลายทาง ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุทธคนัย สีดาหาล้า (2540: 52-53) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยด้านประชากรที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อ ครอบครัวในภูมิลำเนาเดิมของผู้ย้ายถิ่น ในกรุงเทพมหานคร โดยมีตัวชี้วัดสำคัญประการหนึ่งคือ การส่งเงินกลับ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ผู้ย้ายถิ่นที่ส่งเงินกลับมีความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม น้อยกว่าผู้ที่ไม่ส่งเงินกลับไปให้ครอบครัวในภูมิลำเนาเดิม เนื่องจากสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพ การทำงาน และที่อยู่อาศัยในกรุงเทพมหานครได้

จากงานวิจัยของวันเพ็ญ วอกกลาง (2541) ข้างต้น แสดงถึงตัวชี้วัดในการปรับตัว ของแรงงานย้ายถิ่นที่เป็นแรงงานต่างชาติ อันประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆของ แรงงานย้ายถิ่นข้ามชาติ ได้แก่ การมีรายได้เพิ่มขึ้น มีอาชีพที่มั่นคง การมีเพื่อนเป็นคนในพื้นที่ การ

ได้รับบัตรผ่อนผันจากองค์กรของรัฐ และการส่งเงินกลับบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Piore ช้างตัน

วรรณิ ตั้งเสาวภาคย์ (2543) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวของแรงงานผู้ย้ายถิ่นข้ามชาติชาวพม่า ในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย แม้ว่าไม่ได้ใช้กรอบแนวคิดของ Piore แต่ผลการศึกษาพบว่า เป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ แรงงานย้ายถิ่นที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ปลายทางมานานกว่า 2 ปี แต่ไม่เกิน 20 ปี จะมีการปรับตัวดีขึ้นตามระยะเวลาที่เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม งานวิจัยของวรรณิ (2543: 27-30) ได้เพิ่มตัวชี้วัดใหม่ๆ ขึ้นในการพิจารณาการปรับตัวของแรงงานย้ายถิ่น เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา และการสมรสกับคนในถิ่นปลายทาง โดยผลการศึกษาพบว่า สัดส่วนของแรงงานพม่าที่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาในระยะแรกที่เพิ่งเข้ามาอยู่ ลดลงเมื่อเวลาอยู่อาศัยนานขึ้น ส่วนตัวชี้วัดด้านการสมรส พบว่า สัดส่วนของแรงงานพม่าที่สมรสกับคนไทยเพิ่มขึ้นตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย

นริภรณ์ จงพิรเดชานนท์ (2541) ได้ศึกษาแบบแผนการปรับตัวทางเศรษฐกิจของผู้ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในกรุงเทพมหานคร ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด มีตัวชี้วัดที่สำคัญคือ

- (1) การมีโอกาสก้าวหน้าในอาชีพ
- (2) ความเพียงพอของรายได้ และ
- (3) ความเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย

ผลการศึกษาพบว่า แบบแผนการปรับตัวทางเศรษฐกิจของผู้ย้ายถิ่นดังกล่าว สามารถปรับตัวทางเศรษฐกิจได้ภายใต้ศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ กล่าวคือ ในด้านการประกอบอาชีพ สถานภาพอาชีพของผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่เป็นผู้ใช้แรงงาน เนื่องจากมีระดับการศึกษาต่ำ ทำให้ไม่มีโอกาสก้าวหน้าในอาชีพ หรือมีโอกาสเลื่อนตำแหน่งน้อย ส่วนในด้านฐานะการเงิน พบว่า ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่มีรายได้สมดุลกับรายจ่าย โดยประสบปัญหาการขาดเงินเป็นครั้งคราว แต่แก้ปัญหาได้โดยการกู้ยืมจากญาติ หรือเพื่อนบ้าน สำหรับด้านที่อยู่อาศัย พบว่า ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่จะเช่าบ้านเพื่ออยู่อาศัยเป็นหลัก

ส่วนงานวิจัยของนิยุทธิ์ กรุงวงศ์ (2538: 107) พบว่า ผู้เป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยหรือมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในที่อยู่อาศัยปัจจุบันสูงกว่าผู้ที่เช่าที่อยู่อาศัยและผู้ที่อยู่อาศัยอยู่กับผู้อื่น โดยไม่เสียค่าเช่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ อารยา พชรบัณญัติ (2545: 62) ที่ศึกษาเรื่องความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินและบ้านมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในชุมชนแออัดสูงกว่าผู้ที่เป็นเจ้าของบ้านแต่เช่าที่ดิน ผู้ที่อยู่อาศัยโดยไม่เสียค่าเช่าและผู้เช่าบ้าน นอกจากนี้ งานวิจัยเดียวกันนี้ยังพบว่า ผู้ที่มีทะเบียนบ้านอยู่ในบ้านที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน มี

สัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในชุมชนแออัดสูงกว่าผู้ที่มีทะเบียนบ้านนอกชุมชนที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันและผู้ที่มีทะเบียนบ้านอยู่ในต่างจังหวัดหรือไม่มีทะเบียนบ้านด้วย เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Aotip Ratniyom (2002: 165-168) ที่ศึกษาเรื่อง The Relationship between Industrialization and Migration ของแรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในนิคมอุตสาหกรรมมาตาพุดและแหลมฉบัง ซึ่งพบว่าแรงงานย้ายถิ่นในนิคมอุตสาหกรรมทั้งสองที่เป็นเจ้าของที่ดินก่อนการย้ายถิ่น จะมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความตั้งใจที่จะย้ายถิ่นที่อยู่ในพื้นที่ปลายทาง กล่าวคือ มีแนวโน้มที่จะอาศัยอยู่เพียงชั่วคราวในถิ่นปลายทาง ในขณะที่แรงงานย้ายถิ่นที่ซื้อที่อยู่อาศัยหรือเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยในถิ่นปลายทาง จะมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการตัดสินใจใช้ชีวิตอยู่ในถิ่นปลายทางเป็นการถาวร

Aphichart Chamrathirong (1979) ได้ศึกษาเรื่อง Recent migrants in Bangkok Metropolis: a follow-up study of migrants' adjustment, assimilation and integration ที่มุ่งศึกษาการปรับตัว (personal adjustment) และการกลืนกลาย (assimilation) ของผู้ย้ายถิ่น โดยอาศัยแนวคิดของ Eisenstadt (1954) และ Gordon (1964) ซึ่งปรากฏผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ในด้านการปรับตัว Aphichart ได้อาศัยตัวชี้วัด ประกอบด้วย รูปแบบการใช้ระบบคมนาคมขนส่งและติดต่อสื่อสารในเขตเมือง การรู้จักและเคยไปสถานที่สำคัญในกรุงเทพมหานครมาทำการศึกษา ซึ่งจากผลการศึกษา พบว่า ผู้ย้ายถิ่นเพศชายมีการปรับตัวได้ดีกว่าเพศหญิง โดยผู้ย้ายถิ่นเพศหญิงส่วนใหญ่ยังไม่รู้ว่าจะไปติดต่อสถานที่ราชการได้อย่างไร และไม่สามารถใช้ระบบคมนาคมขนส่งที่มีอยู่ได้ดีเท่าผู้ย้ายถิ่นเพศชาย ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวที่สำคัญคือ ระดับการศึกษาของผู้ย้ายถิ่น สำหรับปัญหาในการปรับตัวที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาในด้านความสัมพันธ์กับบุคคลทั้งในที่ทำงานและบุคคลอื่นๆ ในกรุงเทพมหานคร

ส่วนในด้านกระบวนการกลืนกลาย ซึ่งเป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับคนในพื้นที่ นอกเหนือจากการปรับตัวไปจนกระทั่งเกิดการผสมกลมกลืนกันระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับคนในพื้นที่นั้น มีตัวชี้วัดที่สำคัญ ประกอบด้วย การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับคนในพื้นที่ การเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนในท้องถิ่นเดิมกับเพื่อนใหม่ในพื้นที่ปลายทาง การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมทางสังคม รวมถึงวิธีที่ใช้ในการดูแลรักษาพยาบาล ซึ่งจากผลการศึกษา พบว่า ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่จะมีความสนิทสนมกับเพื่อนในท้องถิ่นเดิมมากกว่าเพื่อนที่อยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร แต่อย่างไรก็ดี ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่ก็มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในพื้นที่เช่นกัน สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและศาสนานั้น ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับที่อยู่ในท้องถิ่นเดิม ส่วนการดูแลตนเองของผู้ย้ายถิ่นในยามเจ็บป่วย ก็พบว่า ส่วนใหญ่ยังคงใช้วิธีการรักษาตนเองแบบดั้งเดิม รวมถึงการซื้อยากินเองมากกว่าการเข้ารับการรักษาพยาบาลจากโรงพยาบาลภาครัฐและเอกชน ซึ่ง Aphichart ใช้เป็น

ตัวชี้วัดสำคัญในการเรียนรู้ ทักษะคิดและค่านิยมแบบสมัยใหม่ของผู้ย้ายถิ่น ให้เป็นเช่นเดียวกับคนในเขตเมือง กล่าวโดยสรุป ผลการศึกษาจึงพบว่า ยังไม่เกิดกระบวนการกลืนกลายกันระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับคนในเขตกรุงเทพมหานคร

จากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่สรุปเสนอไว้ข้างต้น ผู้วิจัยสามารถนำมากำหนดเป็นแนวทางศึกษาการปรับตัวของแรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี ซึ่งอาจจะมีผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่นเหล่านี้ รวมถึงนำมาใช้กำหนดตัวชี้วัดที่เหมาะสมในงานวิจัยครั้งนี้ได้ว่า

การปรับตัวของแรงงานย้ายถิ่น หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่างๆของแรงงานย้ายถิ่นให้เข้ากับสังคมในพื้นที่ปลายทางรวม 4 ด้าน โดยแต่ละด้านประกอบแนวคิดและตัวชี้วัด ดังต่อไปนี้

1. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในพื้นที่ปลายทาง เป็นการพิจารณาถึงพฤติกรรมที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นที่อาศัยในพื้นที่ปลายทางของแรงงานย้ายถิ่น ซึ่งเป็นการปรับตัวในด้านการพึ่งพาซึ่งกันและกันตามแนวคิดของ Roy (1984) อันจะทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยและเกิดความมั่นคงในทางสังคม และมีผลต่อการตัดสินใจใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่ปลายทางเป็นการถาวรได้ หากปรับตัวได้อย่างเหมาะสม โดยพฤติกรรมปรับตัวดังกล่าวอาจเป็นไปได้ในลักษณะของการให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม และการขอรับความช่วยเหลือในด้านต่างๆจากเพื่อนบ้าน ผู้วิจัยจึงได้นำมากำหนดเป็นตัวชี้วัดสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

- 1) การรู้จักเพื่อนบ้านในละแวกที่อาศัย
- 2) การขอคำปรึกษาจากเพื่อนบ้าน
- 3) การร่วมงานกิจกรรมกับเพื่อนบ้าน
- 4) ความสนิทสนมกับเพื่อนบ้าน

2. มีการติดต่อกับสถาบันต่างๆในพื้นที่ปลายทาง ลักษณะสำคัญของการปรับตัวประการหนึ่งก็คือ เมื่อแรงงานย้ายถิ่นเข้าไปอาศัยอยู่ในพื้นที่ปลายทางเป็นระยะเวลาไม่นาน ก็จะมีความสัมพันธ์กับสถาบันหรือองค์กรต่างๆในพื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่ เช่น การเข้าไปใช้บริการยามเจ็บป่วย การใช้บริการสถานที่ต่างๆในการพักผ่อนยามว่าง หรือการเข้าร่วมกิจกรรมสำคัญทางศาสนา เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้แรงงานย้ายถิ่นสามารถปรับตัวในด้านร่างกาย เพื่อให้สามารถรองรับปัญหาต่างๆในการดำเนินชีวิตในพื้นที่ที่ไม่คุ้นเคยได้ นอกจากนี้ การปรับตัวในด้านบทบาทหน้าที่ ตามแนวคิดของ Roy (1984) เช่น การเข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรม สมาคม หรือองค์กรต่างๆ ก็จะทำให้แรงงานย้ายถิ่นเกิดความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และอยู่ในสังคมนั้นได้อย่าง

มีความสุข อันมีผลต่อการตัดสินใจใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่ปลายทางเป็นการถาวรได้ ดังนั้น ตัวชี้วัดที่สำคัญในด้านนี้ จึงประกอบด้วย

- 5) การติดต่อกับหน่วยราชการในพื้นที่ปลายทาง
- 6) การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา
- 7) การแสดงความคิดเห็นหรือเข้าร่วมในกิจกรรมสาธารณประโยชน์
- 8) การเป็นสมาชิกกลุ่ม หรือองค์กรในชุมชน หรือการได้รับมอบหมายตำแหน่งหน้าที่ทางสังคมในพื้นที่ปลายทาง
- 9) การรักษาพยาบาลตนเองในยามเจ็บป่วย
- 10) การใช้เวลาว่างในการพักผ่อน
- 11) การมีชื่อในทะเบียนบ้านในพื้นที่ปลายทาง

3. การปรับตัวด้านการพัฒนาทักษะและอาชีพ ความมั่นคงและก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ จะช่วยให้แรงงานย้ายถิ่นเกิดความมั่นคงทางรายได้ ซึ่งทำให้แรงงานย้ายถิ่นสามารถปรับตัวทั้งในด้านร่างกายและตอบสนองต่อความปรารถนาของตนเอง ตามแนวคิดของ Roy (1984) ได้เป็นอย่างดี และส่งผลต่อการตัดสินใจใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่ปลายทางเป็นการถาวรในอนาคต

อย่างไรก็ดี การที่จะเกิดความมั่นคงในอาชีพได้นั้น ส่วนหนึ่งย่อมเกิดจากการปรับตัวของแรงงานในการแสวงหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติม รวมถึงการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการทำงานจากนายจ้าง เพื่อให้สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยจึงนำมากำหนดตัวชี้วัดในด้านนี้ อันประกอบด้วย

- 12) การได้รับบรรจุเป็นพนักงานประจำ
- 13) การได้เลื่อนตำแหน่งจากหน้าที่การงาน
- 14) การได้รับเงินเดือนและสวัสดิการเพิ่มขึ้น
- 15) การเข้าศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาพื้นที่ปลายทาง
- 16) การพัฒนาทักษะที่เกิดขึ้นในสถานที่ทำงาน

4. รูปแบบการใช้จ่ายเงินของแรงงานย้ายถิ่น นอกจากแรงงานย้ายถิ่นจะมีความมั่นคงในอาชีพและรายได้แล้ว รูปแบบการใช้จ่ายของแรงงานย้ายถิ่นเองก็มีผลต่อการปรับตัวเช่นเดียวกัน เพราะจะแสดงให้เห็นถึงความเพียงพอของรายได้ที่ได้รับ หรือเกิดการก่อหนี้สินขึ้นได้ หากรายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย ซึ่งส่งผลต่อการปรับตัวในอนาคต ตัวชี้วัดทางด้านนี้จึงแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวทางเศรษฐกิจของแรงงาน ที่ทำให้ตนเองสามารถดำรงชีวิตรอดอยู่ได้ในพื้นที่ปลายทางได้ นอกจากนี้ รูปแบบการใช้จ่ายเงิน ยังเป็นพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นถึงการปรับตัวให้สอดคล้องหรือผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ปลายทางด้วย เช่น การที่แรงงานย้าย

ถิ่นส่งเงินกลับไปยังถิ่นต้นทางน้อยลง และนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในการซื้อที่อยู่อาศัยเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง เป็นต้น ซึ่งสามารถบ่งชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มการตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่นในพื้นที่ปลายทางได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดตัวชี้วัดในด้านนี้ อันประกอบด้วย

17) ความเพียงพอของรายได้

18) การมีหนี้สิน โดยมีแนวคิดที่ว่าแรงงานย้ายถิ่นที่ไม่มีหนี้สิน ย่อมสามารถปรับตัวทางเศรษฐกิจได้ดีกว่าแรงงานย้ายถิ่นที่มีหนี้สิน

19) เงินส่งกลับ เป็นปัจจัยที่ชี้ให้เห็นถึงการตัดสินใจที่จะอยู่ถาวร เพราะแสดงให้เห็นถึงความผูกพันของผู้ย้ายถิ่นกับครอบครัวในถิ่นต้นทาง โดยผู้ย้ายถิ่นที่ส่งเงินกลับบ้านจะยังมีความผูกพันกับครอบครัวในถิ่นต้นทางมาก ทำให้ความตั้งใจที่จะย้ายถิ่นอยู่ในพื้นที่ปลายทางเป็นการถาวรมีน้อยกว่าผู้ย้ายถิ่นที่ไม่ส่งเงินกลับบ้าน นอกจากนี้ สมาชิกของครอบครัวส่วนหนึ่งอาจเดินทางหรือย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่ปลายทางแล้ว จึงไม่มีการส่งเงินกลับหรือส่งเงินกลับไปน้อยลง พร้อมทั้งแรงงานย้ายถิ่นสามารถปรับตัวผสมกลมกลืนในถิ่นปลายทาง จึงทำให้แรงงานย้ายถิ่นที่ไม่ส่งเงินกลับมีแนวโน้มที่จะอยู่ในพื้นที่ปลายทางอย่างถาวร

20) ความเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจที่จะอาศัยอยู่อย่างถาวรในถิ่นปลายทางได้ เนื่องจากการเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นทรัพย์สินคงทนถาวรและมีราคาแพงนั้น เป็นสิ่งที่ผู้ซื้อต้องมีการตัดสินใจแล้วว่าจะใช้ชีวิตอยู่ในสถานะนั้นเป็นระยะเวลาอันนาน ทำให้เกิดความผูกพันกับชุมชนและบุคคลในชุมชนขึ้น และทำให้ไม่ต้องการย้ายออกจากชุมชนนั้น (โสภณ พรโชคชัย 2528 อ้างใน อารยา พชรบัณฑิตย์ 2545: 51) ดังนั้น การที่ผู้ย้ายถิ่นเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย หรือตัดสินใจที่จะซื้อที่อยู่อาศัยในพื้นที่ปลายทางก็ดี ย่อมแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจที่จะอาศัยอยู่ในพื้นที่ปลายทางเป็นการถาวรหรือชั่วคราวได้

2.5 ปัจจัยที่มีผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่น

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในช่วงที่ผ่านมา พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่น สามารถจำแนกตามตัวแปรสำคัญในการศึกษาดังต่อไปนี้

1) เพศ จากการทบทวนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า เพศมีผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่น เช่น งานวิจัยของ วันเพ็ญ วอกกลาง (2541: 165) ที่ศึกษาเรื่องกระบวนการปรับตัวและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจที่จะอยู่ถาวรของแรงงานอพยพจากประเทศพม่า กรณีศึกษาจังหวัดเชียงราย พบว่า เพศชายมีความตั้งใจอยู่ถาวรมากกว่าเพศหญิง เนื่องจากจะเป็นผู้นำในการบุกเบิกไปตั้งถิ่นฐานในสถานที่ต่างๆ และเพศหญิงเองจะตามมาอยู่กับครอบครัวในภายหลัง (Castle 1994 และ Massey 1986) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Aotip Ratniyom

(2002: 167) ที่ศึกษาเรื่อง The Relationship between Industrialization and Migration พบว่า แรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในนิคมอุตสาหกรรมมาตาพุดเพชรชาย มีความตั้งใจอยู่ถาวรในจังหวัดระยองมากกว่าเพศหญิงด้วย ส่วนงานวิจัยของณรงค์ กษานูปาล (2538: 133) พบว่า เพศหญิงมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในกรุงเทพมหานครสูงกว่าเพศชาย

นอกจากนี้ ผลการศึกษาในอดีตยังพบว่า เพศมีผลต่อการปรับตัว เช่น งานวิจัยของช่อลัดดา โรจน์คำรงค์ฤทธิ์ (2533: 111-113) ที่ศึกษาเรื่องการปรับตัวของลูกจ้างในเขตอุตสาหกรรมใหม่ จังหวัดระยอง ยังพบว่า ผู้ย้ายถิ่นใหม่เพศชายสามารถปรับตัวด้านอาชีพได้ดีกว่าเพศหญิง ในขณะที่เพศหญิงปรับตัวด้านสังคมได้ดีกว่าเพศชาย และงานวิจัยของบุสรินทร์ สิทธิรัตนสุนทร (2536: 118) ที่ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับการปรับตัวของคนงานย้ายถิ่นในโรงงานอุตสาหกรรมสิ่งทอ อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า คนงานย้ายถิ่นชายมีแนวโน้มที่จะปรับตัวในทุกด้านได้ดีกว่าคนงานย้ายถิ่นหญิง

ผลการศึกษาในช่วงที่ผ่านมา จึงทำให้เกิดแนวคิดในงานวิจัยครั้งนี้ได้ว่า เพศน่าจะมีผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี โดยเพศชายมักจะเป็นผู้นำในการบุกเบิกไปตั้งถิ่นฐานก่อนในครั้งแรก และเพศหญิงเองจะตามมาอยู่กับครอบครัว ซึ่งลงหลักปักฐานไว้แล้วในภายหลัง นอกจากนั้น ชายและหญิงมีความแตกต่างกันในความสามารถที่จะสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นซึ่งมีผลต่อการปรับตัว โดยส่วนใหญ่เพศชายจะมีปฏิสัมพันธ์ด้านการทำงานได้ดี ขณะที่เพศหญิงจะมีปฏิสัมพันธ์ด้านสังคมได้ดี จึงส่งผลต่อการปรับตัวที่ไม่เท่ากัน ดังนั้น เพศของแรงงานย้ายถิ่นที่เข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี จึงน่าจะมีผลต่อการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี โดยหากแรงงานย้ายถิ่นปรับตัวได้ดี ก็อาจตัดสินใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานีได้

2) อายุ การทบทวนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น งานวิจัยของงามลย์ คุปตะวาทีน (2532: 55) ได้ศึกษาความตั้งใจตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพมหานครของผู้ย้ายถิ่นใหม่ พบว่า อายุมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในที่อยู่อาศัยปัจจุบัน งานวิจัยของ Aotip Ratniyom (2002: 167) พบว่า แรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในนิคมอุตสาหกรรมมาตาพุดและแหลมฉบังที่อายุมากมีความตั้งใจอยู่ถาวรมากกว่าแรงงานย้ายถิ่นที่อายุน้อย ซึ่งผลการศึกษาที่สอดคล้องกับงานวิจัยของอารยา พชรบัณฑิตย์ (2543: 62) ที่ศึกษาเรื่องความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในชุมชนแออัด ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่พบว่า ผู้ที่มีอายุมากกว่าส่วนใหญ่มักมีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานถาวรในที่อยู่อาศัยปัจจุบันสูงกว่าผู้ที่อายุน้อยกว่า อันเนื่องมาจากมีความผูกพันกับที่อยู่อาศัยค่อนข้างสูง อย่างไรก็ตาม งานวิจัยของ วันเพ็ญ วอกลาง (2541: 141) ที่ศึกษาเรื่องกระบวนการปรับตัวและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจที่จะอยู่ถาวรของแรงงานอพยพจากประเทศพม่า

กรณีศึกษาจังหวัดเชียงราย กลับพบว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์ต่อความตั้งใจที่จะอยู่ถาวรของแรงงานพม่าในจังหวัดเชียงราย

นอกจากนี้ ผลการศึกษาในอดีตยังพบว่า อายุมีผลต่อการปรับตัว เช่น งานวิจัยของ ผ่องเพ็ญ เจริญสาธิต (2539: 74) ที่ศึกษาเรื่องการปรับตัวของแรงงานไทยที่ไปทำงานในประเทศสิงคโปร์ พบว่า คนงานที่มีอายุน้อยกว่าจะปรับตัวได้เร็วกว่าคนงานที่มีอายุมากกว่า เนื่องจากบุคลิกภาพส่วนตัวของคนงานอายุน้อยจะมีความสนใจและอยากรู้อยากเห็นและแสวงหาความรู้จากภายนอกมากกว่าคนงานที่มีอายุมาก ซึ่งมักจะเคยชินกับการอยู่กับครอบครัว ทำให้ปรับตัวได้ล่าช้า

ผลการศึกษาในช่วงที่ผ่านมา จึงทำให้สรุปเป็นตัวแปรในการวิจัยในครั้งนี้ได้ว่า ผู้ย้ายถิ่นมีอายุน้อยและผู้มีอายุมาก ย่อมมีประสบการณ์และการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน โดยผู้มีอายุมากมักจะเคยชินและผูกพันกับการใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวในสถานที่ใดเป็นเวลานานๆกว่า ผู้มีอายุน้อยซึ่งชอบผจญภัยและแสวงหาความรู้จากภายนอก ผู้มีอายุมากจึงน่าจะผูกพันกับพื้นที่ปลายทางค่อนข้างสูงกว่าผู้มีอายุน้อย เช่นนี้ ผู้มีอายุมากก็น่าจะมีความตั้งใจตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ปลายทางมากกว่าผู้มีอายุน้อย นอกจากนี้ ผู้มีอายุมากยังมีการปรับตัวที่ล่าช้า ขณะที่ผู้มีอายุน้อยจะปรับตัวได้เร็วกว่า เนื่องจากบุคลิกภาพส่วนตัวของผู้มีอายุน้อยจะมีความสนใจและอยากรู้อยากเห็น จึงมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมได้ดี ดังนั้น อายุน่าจะมีผลต่อการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานีของแรงงานย้ายถิ่นที่เข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี

3) **สถานภาพสมรส** จากการทบทวนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า แรงงานย้ายถิ่นที่สมรสแล้วมีความตั้งใจอยู่ถาวรในพื้นที่ปลายทางมากกว่าแรงงานที่มีสถานภาพสมรสอื่นๆ เช่น งานวิจัยของ Aotip Ratniyom (2002: 167) พบว่า แรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดและแหลมฉบังที่สมรสแล้ว มีความตั้งใจที่จะตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ปลายทางอย่างถาวรมากกว่าแรงงานย้ายถิ่นที่มีสถานภาพสมรสอื่นๆ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยของ อารยา พชรบัณฑิตย์ (2543: 61) พบว่า ความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในชุมชนแออัดกับสถานภาพสมรส ไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติแต่อย่างใด เช่นเดียวกับงานวิจัยของ วันเพ็ญ วอกลาง (2541: 165-167) ก็พบว่า สถานภาพสมรสไม่มีผลต่อความตั้งใจที่จะอยู่ถาวรของแรงงานพม่าในจังหวัดเชียงราย

นอกจากนี้ ผลการศึกษาในอดีตยังพบว่า สถานภาพสมรสมีผลต่อการปรับตัว เช่น งานวิจัยของ ช่อลัดดา โรจนคำรงค์ฤทธิ์ (2533: 113) พบว่า สถานภาพสมรสมีผลต่อการปรับตัวของแรงงานย้ายถิ่นด้วย โดยถูกจ้างที่เป็นโสดสามารถปรับตัวด้านสังคมได้ดีกว่าถูกจ้างที่สมรสแล้ว

จากผลการศึกษาที่ผ่านมาข้างต้น แม้จะยังไม่ได้ข้อสรุปที่ชัดเจน แต่ผู้วิจัยคาดว่า สถานภาพสมรสน่าจะมีผลต่อประเภทการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคมปลายทาง ซึ่งทำให้เกิด

การปรับตัวมากน้อยแตกต่างกัน โดยผู้ที่สมรสแล้ว ส่วนใหญ่ต้องใช้ชีวิตและติดต่อกิจกรรมต่าง ๆ กับบุคคลในถิ่นปลายทางมาก เช่น หากมีบุตรก็จะต้องมีการนำบุตรเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาปลายทาง หรือมีการพูดคุยกับเพื่อนบ้านหรือองค์กรต่างๆ เพื่อหาข้อมูลข่าวสารต่างๆ ในการเลือกสถานศึกษาให้กับบุตร เป็นต้น จึงจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมในพื้นที่ปลายทางมากกว่าคนโสด นอกจากนี้ การที่บุคคลสมรสแล้ว ก็อาจส่งผลให้เกิดความต้องการสร้างครอบครัวใหม่ที่เป็นอิสระแยกออกมาจากครอบครัวเดิมในถิ่นต้นทาง และการอาศัยอยู่ในสังคมปลายทางเป็นเวลานาน จะทำให้เกิดความเคยชินและผูกพันกับถิ่นปลายทาง จนสามารถนำไปสู่การตัดสินใจสร้างครอบครัวในถิ่นปลายทางอย่างถาวรได้ ดังนั้น สถานภาพสมรสจึงน่าจะมีผลต่อการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานีของแรงงานย้ายถิ่นที่เข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี

4) การศึกษา จากผลการทบทวนงานวิจัย เช่น งานวิจัยของ Aotip Ratniyom (2002: 165-168) และ วันเพ็ญ วอกลาง (2541: 141) เป็นต้น เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่นนั้น พบว่า ระดับการศึกษาไม่มีผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในพื้นที่ปลายทางของแรงงานย้ายถิ่นแต่ประการใด

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กลับพบว่า การศึกษามีผลต่อการปรับตัว เช่น งานวิจัยของ ภาณี แสนเจริญ (2527: 102-103) ศึกษาเรื่องการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นสตรีในกรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้ย้ายถิ่นสตรีจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีการศึกษาสูงจะเข้าร่วมเป็นสมาชิกขององค์กรหรือสมาคมต่างๆ มากขึ้นตามลำดับ ทำให้ได้รับการยอมรับจากสังคมรอบด้าน จึงสามารถปรับตัวได้ดี เช่นเดียวกับงานวิจัยของ อุษณีย์ พึ่งปาน (2529: 49-50) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลกระทบต่อปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นเข้าสู่เขตเมือง ก็พบว่า ผู้ย้ายถิ่นที่มีการศึกษาดำกว่าระดับประถมศึกษามีการปรับตัวด้านอาชีพต่ำกว่าผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าในทุกกลุ่มอายุ เนื่องจากขาดความรู้และทักษะที่จำเป็นในการทำงาน ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ช่อลัดดา โรจน์ดำรงฤทธิ์ (2533: 112) ที่พบว่า ลูกจ้างที่มีการศึกษาสูงกว่าจะมีความรู้ความสามารถในการตัดสินใจด้านการทำงานดีกว่าลูกจ้างที่มีระดับการศึกษาที่ต่ำกว่า รวมทั้งงานวิจัยของ ยุวดี คุ้มเปลี่ยน (2541: 107) ที่ศึกษาเรื่องการปรับบทบาททางสังคมของลูกจ้างหญิงย้ายถิ่น โดยพบว่า ลูกจ้างหญิงที่มีการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และปริญญาตรี สามารถปรับบทบาททางสังคมทั้งภายในครอบครัวและภายในหน่วยงานได้ดีกว่าลูกจ้างหญิงย้ายถิ่นที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 และประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

กล่าวโดยสรุป ผลการศึกษาในช่วงที่ผ่านมา พบว่า การศึกษามีผลต่อความสามารถในการปรับตัวของแรงงานย้ายถิ่นในพื้นที่ปลายทาง ทั้งในด้านอาชีพและการเข้าสังคม เพราะจะ

ช่วยให้แรงงานย้ายถิ่นมีความรู้และทักษะที่จำเป็น ทำให้สามารถปฏิบัติหน้าที่การงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ผู้ที่มีการศึกษาสูงยังมีโอกาสสูงในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ทำให้ได้รับการยอมรับจากสังคมรอบด้านด้วย ซึ่งช่วยให้แรงงานย้ายถิ่นเกิดความผูกพันต่อพื้นที่ จนส่งผลต่อการตัดสินใจในการตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรได้ ดังนั้น การศึกษาจึงมีผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในพื้นที่ปลายทางทาง แม้ว่างานวิจัยในอดีตจะไม่ปรากฏว่า การศึกษามีผลโดยตรงต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่นก็ตาม สอดคล้องกับแนวคิดของสุรศักดิ์ศิริไพบูลย์สินธ์ (2522: 23) ที่ว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงมีแนวโน้มที่จะตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในชุมชนที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันต่ำกว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อย เนื่องจากเหตุผลที่ว่า ผู้ที่มีการศึกษาน้อยมักไม่กล้าตัดสินใจในการย้ายถิ่นออกจากชุมชนที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันไปยังพื้นที่อื่นๆ และไม่กล้าเข้าสังคม ทำให้ปรับตัวในสังคมปลายทางได้ยาก ขณะที่ผู้ที่มีการศึกษาสูงจะมีความรู้ความสามารถในการตัดสินใจแก้ไขปัญหา ตลอดจนแสวงหาโอกาสใหม่ๆ ได้ดีกว่า ดังนั้น ผู้ย้ายถิ่นที่มีการศึกษาสูงเมื่อย้ายออกไปจากพื้นต้นทางเพื่อไปแสวงหางานทำแล้ว มักจะได้รับโอกาสที่ดีกว่าในการทำงาน รวมทั้งได้รับการยอมรับจากสังคมรอบด้าน จึงมีโอกาที่จะตัดสินใจใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่ปลายทางเป็นการถาวรได้มากกว่า จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า มีเหตุผลและเหมาะสมในการนำมาอธิบายพฤติกรรมที่ตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่นในครั้งนี้ ดังนั้น ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดว่า ปัจจัยด้านการศึกษา น่าจะมีผลต่อการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานีของแรงงานย้ายถิ่นที่เข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี

5) **อาชีพเดิม** จากการทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมาพบว่ามีไม่มากนัก โดยผลการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า อาชีพเดิมมีความสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในพื้นที่ปลายทาง เช่น งานวิจัยของ Aotip Ratniyom (2002: 165-168) ซึ่งพบว่า แรงงานย้ายถิ่นที่มีอาชีพเดิมทำงานในภาคเกษตรกรรม มีความตั้งใจที่จะอยู่อย่างถาวรในพื้นที่ปลายทางมากกว่าแรงงานย้ายถิ่นที่ประกอบอาชีพเดิมประเภทอื่นๆ ได้แก่ นักเรียน นักศึกษา ลูกจ้างในอุตสาหกรรมการผลิต ภาคการค้า และภาคบริการ รวมถึงเจ้าของกิจการ

แม้ว่าการศึกษาที่ผ่านมามีจำนวนน้อยทำให้ไม่มีเหตุผลสนับสนุนในการตั้งข้อสมมุติฐานที่ชัดเจน แต่ก็ให้ข้อเท็จจริงเป็นอย่างดี ในการสนับสนุนแนวคิดของ Lee ว่า แรงผลักดันทางเศรษฐกิจในถิ่นต้นทางเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นออกจากถิ่นต้นทาง ซึ่งสำหรับประเทศไทยนั้น แรงงานในชนบทส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและมักมีฐานะยากจนในทางเศรษฐกิจ อันเป็นแรงผลักดันสำคัญให้ต้องออกจากพื้นที่ไป เพื่อแสวงหางานทำและอาศัยอยู่ในพื้นที่อื่นซึ่งมี โอกาสในการทำงานและรายได้มากกว่า เช่นนี้ แรงงานกลุ่มนี้ จึงไม่มีทางเลือกมากนัก เมื่อย้ายถิ่นเข้ามาในพื้นที่ปลายทาง โดยจำเป็นต้องปรับตัวและอาศัยอยู่ในพื้นที่

ปลายทางต่อไปเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพเพื่อความอยู่รอดและส่งกลับไปเลี้ยงครอบครัวในถิ่นต้นทาง ดังนั้น จึงเป็นไปได้ว่า แรงงานย้ายถิ่นกลุ่มนี้มักจะไม่ต้องการย้ายออกไปจากพื้นที่ปลายทาง ดังนั้น จึงมีโอกาสสูงที่จะตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในพื้นที่ปลายทางได้ ดังเช่นที่ปรากฏในงานวิจัยของ Aotip ข้างต้น ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดว่า อาชีพเดิมของแรงงานย้ายถิ่นที่เข้ามาทำงานใน โรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี น่าจะมีผลต่อการปรับตัวและความตั้งใจอยู่อย่างถาวรใน จังหวัดปทุมธานี

6) รายได้ ในส่วนของผลการวิจัยภายในประเทศเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง รายได้กับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่น พบว่า รายได้ไม่มีความสัมพันธ์ต่อ ความตั้งใจที่จะอยู่ถาวรของแรงงานย้ายถิ่น เช่น งานวิจัยในส่วนของปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐาน ถาวรของแรงงานย้ายถิ่นของ Aotip Rattiyom (2002: 165-168) และของ วันเพ็ญ วอกลาง (2541: 141) อย่างไรก็ตาม จากการศึกษางานวิจัยในต่างประเทศ เช่น งานวิจัยของ Goudy (1982: 181-192) ในรัฐ Iowa ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า ผู้ที่มีรายได้สูงและผู้ที่มีรายได้ต่ำจะมีสัดส่วน ของผู้ที่ตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในที่อยู่อาศัยปัจจุบันสูงกว่าผู้ที่มีรายได้ปานกลาง เพราะผู้ที่มี รายได้สูงจะได้รับการยกย่องจากคนในชุมชนมากกว่าผู้ที่มีรายได้ปานกลาง ส่วนผู้ที่มีรายได้ต่ำไม่มี ทางเลือกมากนักที่จะย้ายไปยังพื้นที่อื่น จึงจำใจต้องอยู่ในพื้นที่เดิมต่อไป ซึ่งต่างไปจากผู้ที่มีรายได้ ปานกลางที่มีทางเลือกมากกว่า

นอกจากนี้ จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ยังพบว่า รายได้มีผลต่อการปรับตัว ของผู้ย้ายถิ่น เช่น งานวิจัยของ ภาณี แสนเจริญ (2527: 102-103) ที่พบว่า ผู้ย้ายถิ่นสตรีที่มีรายได้สูง กว่า 2,000 บาทขึ้นไป มีสัดส่วนของผู้ที่เป็นสมาชิกขององค์กรหรือสมาคมต่างๆ สูงกว่าผู้ย้ายถิ่น สตรีที่มีรายได้ต่ำกว่า ทำให้ได้รับการยอมรับจากสังคมรอบด้าน จึงสามารถปรับตัวได้ดี ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูวดี คุ้มเปลี่ยน (2541: 107) ที่ศึกษาเรื่องการปรับบทบาททางสังคมของ ลูกจ้างหญิงย้ายถิ่น โดยพบว่า ลูกจ้างหญิงที่มีรายได้สูงกว่า 5,000 บาทขึ้นไป มีความสามารถปรับ บทบาททางสังคมทั้งภายในครอบครัวและภายในหน่วยงานได้ดีกว่าลูกจ้างหญิงที่มีรายได้ต่ำกว่า ทั้งนี้เป็นเพราะลูกจ้างหญิงย้ายถิ่นที่มีรายได้สูงกว่ามักจะไม่ประสบปัญหาด้านการเงิน จึงส่งผลให้มี สุขภาพจิตที่ดี ทำให้สามารถปรับบทบาททางสังคมได้ดีตามไปด้วย

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ในการตัดสินใจย้ายถิ่นของแรงงานที่ย้ายเข้าสู่พื้นที่ ปลายทางนั้น แรงงานย้ายถิ่นจะคาดหวังรายได้ที่สูงกว่าในถิ่นต้นทาง ซึ่งในความเป็นจริง รายได้ก็ ได้รับอาจจะไม่เป็นไปตามที่คาดหวังก็ได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อการปรับตัวของแรงงานย้ายถิ่นใน พื้นที่ปลายทาง โดยแรงงานย้ายถิ่นที่ได้รับรายได้สูงมักจะไม่ค่อยประสบปัญหาด้านการเงิน จึง ส่งผลให้มีสุขภาพจิตที่ดี ทำให้สามารถปรับบทบาททางสังคมได้ดีตามไปด้วย นอกจากนั้น ผู้ที่มี

รายได้สูงมักจะเปิดเผยและเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมมากกว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำ จึงทำให้ผู้ที่มีรายได้สูงจึงปรับตัวทางเศรษฐกิจและสังคม ได้มากกว่า ดังนั้น รายได้จึงมีผลต่อการปรับตัวของแรงงานย้ายถิ่นในพื้นที่ปลายทาง

จากผลการศึกษาในอดีต แม้จะไม่ปรากฏผลแน่ชัดว่า รายได้มีผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในพื้นที่ปลายทางก็ตาม แต่จากเหตุผลของ Goudy ที่ระบุข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่ามีความเหมาะสมในการนำมาอธิบายได้ จึงนำมาปรับใช้ในการวิจัยครั้งนี้ว่า รายได้น่าจะมีผลต่อการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานีของแรงงานย้ายถิ่นที่เข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี

7) **ประสบการณ์การย้ายถิ่น** จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ประสบการณ์การย้ายถิ่นมีผลต่อการปรับตัว เช่น งานวิจัยของ ช่อถัดดา โรจน์ดำรงฤทธิ์ (2533: 110) พบว่า ลูกจ้างย้ายถิ่นที่มีประสบการณ์การทำงานในจังหวัดอื่นๆมาก่อน เมื่อเข้ามาทำงานในจังหวัดระยองสามารถปรับตัวได้ดีกว่าลูกจ้างที่ไม่มีประสบการณ์การทำงานในจังหวัดอื่นๆมาก่อน เพราะการย้ายถิ่นจากชนบทไปทำงานในเมืองต่างๆ ช่วยให้ลูกจ้างมีการพัฒนาความรู้ความชำนาญในด้านต่างๆ เพิ่มขึ้น ซึ่งส่งผลให้มีโอกาสและสามารถปฏิบัติงานได้ดีขึ้น ทำให้การปรับตัวเข้ากับสังคมใหม่เป็นไปง่ายขึ้น ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุศรินทร์ สิทธิรัตนสุนทร (2536: 129) ที่พบว่า คนงานย้ายถิ่นที่เคยย้ายถิ่นจากภูมิลำเนาเดิม ไปอาศัยหรือทำงานในจังหวัดอื่นๆ ไม่น้อยกว่าหนึ่งครั้ง สามารถปรับตัวได้มาก ส่วนคนงานที่ไม่เคยย้ายถิ่นมาก่อนจะปรับตัวได้น้อย

งานวิจัยทั้งสองทำให้เห็นภาพชัดเจนว่า ประสบการณ์การย้ายถิ่นมีผลโดยตรงต่อการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น โดยผู้ย้ายถิ่นที่มีประสบการณ์การย้ายถิ่นมากจะปรับตัวได้ดีกว่าผู้ย้ายถิ่นที่ไม่มีประสบการณ์การย้ายถิ่นเลยหรือมีแต่น้อย เนื่องจากผู้ย้ายถิ่นที่เคยมีประสบการณ์ในการย้ายถิ่นมาก่อน ย่อมนำประสบการณ์ที่ได้รับในช่วงที่ผ่านมาไปใช้ในการปรับตัวในท้องถิ่นใหม่ ทำให้สามารถปรับตัวได้ง่ายขึ้นในการใช้ชีวิตในพื้นที่ปลายทางใหม่ ดังนั้น ประสบการณ์การย้ายถิ่นจึงมีผลต่อการปรับตัวของแรงงานย้ายถิ่นในพื้นที่ปลายทาง

ส่วนในด้านความสัมพันธ์กับความตั้งใจอยู่อย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่นนั้น แม้ว่า จะไม่ปรากฏตัวแปรนี้ในการศึกษาเรื่องความตั้งใจตั้งถิ่นฐานของแรงงานย้ายถิ่นก็ตาม แต่ผู้วิจัยเชื่อว่า ประสบการณ์การย้ายถิ่นที่มีอยู่จะช่วยให้ผู้ย้ายถิ่นตัดสินใจเลือกพื้นที่ใหม่ที่เหมาะสมกับตนเองได้ง่ายขึ้น และมีโอกาสมากขึ้นที่จะอาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นเป็นระยะเวลาอันยาวนานจนเกิดความผูกพันและตัดสินใจที่จะอาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นเป็นการถาวรได้ ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดว่าจะมีผลต่อการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่นในจังหวัดปทุมธานี

8) **ระยะทางระหว่างถิ่นต้นทางกับถิ่นปลายทาง** จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ใช้ตัวแปรนี้เข้ามาวิเคราะห์ความตั้งใจตั้งถิ่นฐานมีน้อยมาก เช่น งานวิจัยของ Aotip Ratniyom (2002: 167) ที่พบว่า แรงงานย้ายถิ่นที่เข้ามาทำงานในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ที่มีถิ่นเดิมหรือถิ่นต้นทางอยู่ไม่ไกลจากที่อยู่อาศัยในพื้นที่ปลายทางในปัจจุบัน มีแนวโน้มที่จะอยู่อย่างถาวรในพื้นที่ปลายทางมากกว่าแรงงานย้ายถิ่นที่มีถิ่นเดิมไกลจากพื้นที่ปลายทางมาก หรือ ระยะทางระหว่างถิ่นต้นทางกับถิ่นปลายทางมีความสัมพันธ์ในทางลบกับความตั้งใจอยู่อย่างถาวรในถิ่นปลายทาง ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่า แรงงานย้ายถิ่นที่มีถิ่นเดิมอยู่ไม่ไกลจากพื้นที่ปลายทางมากนัก สามารถปรับตัวได้ดีกว่า เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางสังคมของสองพื้นที่ระหว่างถิ่นต้นทางและปลายทางมีความแตกต่างกันไม่มากนัก ทำให้สามารถปรับตัวได้ง่ายกว่าแรงงานย้ายถิ่นที่มาจากพื้นที่ห่างไกล ซึ่งอาจมีลักษณะเฉพาะทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากถิ่นปลายทางมาก นอกจากนี้ แรงจูงใจให้เข้ามาทำงานในพื้นที่ปลายซึ่งมีโอกาสในการทำงานที่ดีกว่า อาจช่วยให้แรงงานย้ายถิ่นตัดสินใจใช้ชีวิตและตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรได้ง่ายขึ้นด้วย เพราะไม่ต้องกังวลกับอุปสรรคด้านระยะทางในการเดินทางกลับไปเยี่ยมครอบครัวในถิ่นต้นทาง ดังนั้น แม้ว่าการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างระยะทางระหว่างถิ่นต้นทางกับถิ่นปลายทางและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานถาวรจะมีไม่มากนักในช่วงที่ผ่านมา แต่อย่างน้อยก็ให้แนวคิดที่เป็นไปได้ว่า ระยะทางระหว่างถิ่นต้นทางกับถิ่นปลายทางมีผลต่อการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในพื้นที่ปลายทาง ดังนั้น ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดว่า ระยะทางระหว่างถิ่นต้นทางกับถิ่นปลายทางน่าจะมีผลต่อการปรับตัวและความตั้งใจอยู่อย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่นในจังหวัดปทุมธานี

9) **การสนับสนุนจากครอบครัวในถิ่นต้นทาง** เป็นปัจจัยทางด้านเครือข่ายในพื้นที่ต้นทางที่สำคัญประการหนึ่ง ที่มีผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานถาวรในพื้นที่ปลายทาง เช่น งานวิจัยของ วันเพ็ญ วอกลาง (2541: 165) พบว่า การเข้ามาทำงานในจังหวัดเชียงรายของแรงงานชาวพม่า โดยได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวนั้น มีความตั้งใจอยู่ถาวรมากกว่าแรงงานชาวพม่าที่เข้ามาโดยไม่ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว ทั้งนี้เพราะผู้ที่ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวจะยังคงมีความผูกพันกับสมาชิกในครอบครัวที่อยู่ประเทศพม่า จึงทำให้การตัดสินใจที่จะอยู่ถาวรมีน้อยกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว

การศึกษาในช่วงที่ผ่านมาเกี่ยวกับปัจจัยนี้ แม้จะมีไม่มากนัก แต่ก็ให้ภาพชัดเจนว่าการสนับสนุนจากครอบครัวในถิ่นต้นทางเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่น กล่าวคือ แรงงานย้ายถิ่นที่ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวในถิ่นต้นทางจะสามารถปรับตัวใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่ปลายทางได้ดี แต่ก็จะมีความผูกพันกับถิ่น

ค้นหาทางสูง ทำให้โอกาสที่จะตั้งถิ่นฐานถาวรในถิ่นปลายทางต่ำ ดังนั้น ในงานวิจัยนี้จึงได้นำเอาตัวแปรนี้เข้ามาศึกษาด้วย

10) **เครือข่ายทางสังคมในถิ่นปลายทาง** ผลการศึกษาในอดีตปรากฏว่า เครือข่ายทางสังคมในถิ่นปลายทางไม่มีความสัมพันธ์กับความตั้งใจที่จะอยู่ถาวรของแรงงานย้ายถิ่น เช่น งานวิจัยของ วันเพ็ญ วอกกลาง (2541: 141) และ Aotip Ratniyom (2002: 165-168) แต่กลับพบว่า เครือข่ายทางสังคมในถิ่นปลายทางมีผลต่อการปรับตัว เช่น งานวิจัยของช่อลัดดา โรจน์ดำรงฤทธิ์ (2533: 111) ที่พบว่า ลูกจ้างที่พักอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องจะปรับตัวด้านสังคมได้ดีกว่าลูกจ้างที่อาศัยอยู่ตามลำพัง และงานวิจัยของ บุศรินทร์ สิทธิรัตนสุนทร (2536: 128) พบว่า ถ้าคนงานย้ายถิ่นได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนทางสังคมในด้านต่างๆที่จะทำให้คนงานเหล่านั้นรู้สึกอบอุ่น มั่นใจปลอดภัย และได้รับการยอมรับว่าเป็นสมาชิกคนหนึ่งในสังคมแล้ว คนงานย้ายถิ่นเหล่านี้จะปรับตัวได้ดี รวมถึงงานวิจัยของ ยูวดี คุ้มเปลี่ยน (2541: 107) ก็พบผลในทำนองเดียวกันว่า ลูกจ้างหญิงย้ายถิ่นที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมมากกว่า สามารถปรับบทบาททางสังคมทั้งภายในครอบครัวและภายในหน่วยงานได้ดีกว่าลูกจ้างหญิงย้ายถิ่นที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมน้อยกว่า เนื่องจากมีความคุ้นเคยกับบุคคลต่างๆ มีความสัมพันธ์อันดีในการปฏิบัติงานกับเพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา และครอบครัว เมื่อประสบปัญหาในด้านต่างๆก็สามารถมีผู้ให้คำปรึกษาหรือช่วยแก้ไขปัญหาคือที่เกิดขึ้นได้ ทำให้การปรับบทบาททางสังคมดีตามไปด้วย

เช่นนี้ จึงกล่าวได้ว่า เครือข่ายทางสังคมในถิ่นปลายทางเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยลดความเสี่ยงและต้นทุนในการย้ายถิ่น รวมถึงช่วยอำนวยความสะดวกให้กับผู้ย้ายถิ่นหลังจากย้ายเข้ามาในพื้นที่ปลายทางแล้ว โดยจะช่วยให้แรงงานย้ายถิ่นปรับตัวได้ง่ายในพื้นที่ปลายทาง นอกจากนี้ การที่ผู้ย้ายถิ่นมีโอกาสรู้จักและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่นในถิ่นปลายทาง จะช่วยให้เกิดโอกาสผสมกลมกลืนกับบริบททางวัฒนธรรม เศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ปลายทางได้ง่าย ซึ่งส่งผลกระทบต่อตัดสินใจที่จะใช้ชีวิตอยู่อย่างถาวรในพื้นที่ปลายทางด้วย สอดคล้องกับแนวคิดของ เนาวรัตน์ พลายน้อย และศุภวัชร์ พลายน้อย (2527: 69) ที่ว่า ชาวชนบทที่ย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตเมืองจะมีแบบแผนการดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปจากการดำเนินชีวิตในเขตชนบท โดยการใช้ชีวิตในสังคมเมืองนั้น ถ้าผู้ย้ายถิ่นได้มีโอกาสติดต่อสัมพันธ์กับเพื่อนหรือญาติพี่น้องที่ย้ายถิ่นเข้ามาด้วยกันสม่ำเสมอ รวมถึงการได้รู้จักและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่นในสังคมเมือง ก็จะทำให้ผู้ย้ายถิ่นสามารถปรับตัวผสมกลมกลืนกับแบบแผนในสังคมเมืองได้ง่าย ดังนั้น แม้จะไม่ปรากฏผลการศึกษาในอดีตว่า เครือข่ายทางสังคมในถิ่นปลายทางมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจที่จะอยู่อย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่น งานวิจัยนี้ จึงคาดว่า เครือข่ายทางสังคมในถิ่นปลายทางของแรงงาน

ย้ายถิ่นที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี น่าจะมีผลต่อการปรับตัวและความตั้งใจอยู่อย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี

11) ระยะเวลาที่อาศัยในถิ่นปลายทาง เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานถาวรในถิ่นปลายทาง เช่น งานวิจัยของ สมพร วุฒิวิทย์การ (2522: 41) พบว่า ระยะเวลาการอาศัยอยู่ในชุมชนที่อยู่อาศัยปัจจุบันมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในที่อยู่อาศัยปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วันเพ็ญ วอกลาง (2541: 165) ที่พบว่า ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ปลายทาง เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่มีผลต่อความตั้งใจที่จะอยู่อย่างถาวร โดยปัจจัยนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการปรับตัวด้านต่างๆของผู้ย้ายถิ่น จนนำไปสู่การผสมกลมกลืนจนทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานต่อไป รวมถึงงานวิจัยของ อารยา พชรบัณฑิตย์ (2543: 63) ที่พบว่า ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีผลทางบวกต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในชุมชนแออัดของแรงงานย้ายถิ่นด้วย

นอกจากนี้ ยังพบว่า ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ปลายทางนานจะมีผลให้ปรับตัวได้ดีกว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีระยะเวลาอาศัยอยู่น้อยกว่า เช่น งานวิจัยของ นภาพร โกยสมบุรณ์ (2523: 82) ที่ศึกษาเรื่องการปรับตัวของกรรมกรที่ย้ายถิ่นจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือในเมืองแร่จังหวัดภูเก็ต พบว่า ผู้ย้ายถิ่นสามารถปรับตัวได้มากขึ้นตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่นานขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุวดี คุ่มเปลี่ยน (2541: 107) ที่พบว่า ลูกจ้างหญิงย้ายถิ่นที่มีระยะเวลาการย้ายถิ่นนานกว่าสามารถปรับบทบาททางสังคมได้ดีกว่าลูกจ้างหญิงย้ายถิ่นที่มีระยะเวลาการย้ายถิ่นน้อยกว่า ทั้งนี้ เพราะผู้ที่มีระยะเวลาการย้ายถิ่นนานจะมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลจำนวนมาก หรือเกิดความคุ้นเคยกับบุคคลและสถานที่ในพื้นที่ปลายทาง เมื่อเกิดปัญหาจึงสามารถแก้ไขหรือขอคำปรึกษาได้ ทำให้สามารถปรับตัวได้ดีกว่า รวมถึงงานวิจัยของ วรณี ตั้งเสาวภาคย์ (2543: 62) ก็พบผลในทำนองเดียวกันว่า แรงงานผู้ย้ายถิ่นข้ามชาติชาวพม่าที่มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายนานกว่า จะมีผลทำให้การปรับตัวดีขึ้นตามไปด้วย

ดังนั้น ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในจังหวัดปทุมธานี จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่นในการวิจัยครั้งนี้ โดยยิ่งระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในจังหวัดปทุมธานีนานก็จะมีผลให้แรงงานย้ายถิ่นสามารถปรับตัวได้มากขึ้น และเกิดความผูกพันจนอาจตัดสินใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรได้

12) การติดต่อกับถิ่นต้นทาง จากการทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมาพบว่ามีไม่มากนัก โดยพบว่า การติดต่อกับถิ่นต้นทางของผู้ย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์กับการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น เช่น งานวิจัยของวรณี ตั้งเสาวภาคย์ (2543: 64) ที่พบว่า เมื่อจำนวนครั้งของการติดต่อกับบ้านเกิดเพิ่มขึ้น จะส่งผลให้การปรับตัวของแรงงานข้ามชาติชาวพม่าลดลง

การศึกษาในช่วงที่ผ่านมาเกี่ยวกับปัจจัยนี้ แม้จะมีน้อยและยังไม่มีเหตุผลสนับสนุนที่ชัดเจน แต่ก็ทำให้เข้าใจได้ว่า การติดต่อกับถิ่นต้นทางเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น โดยหากจำนวนครั้งของการติดต่อกับท้องถิ่นต้นทางมาก ก็จะส่งผลทำให้การปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นลดลง นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังมีความเห็นเพิ่มเติมว่า หากผู้ย้ายถิ่นมีการติดต่อกลับไปยังถิ่นต้นทางบ่อยครั้ง ย่อมแสดงว่า ผู้ย้ายถิ่นยังไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมในพื้นที่ปลายทางได้ดี จึงมีการติดต่อกับถิ่นต้นทางมากหรืออาจยังไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ปลายทาง ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนในกรณีของผู้ย้ายถิ่นที่อพยพเข้ามาใหม่ อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไป ผู้ย้ายถิ่นสามารถปรับตัวได้ดีขึ้น และเกิดความผูกพันกับพื้นที่ปลายทางมากขึ้น จึงอาจมีการติดต่อกับถิ่นต้นทางน้อยลง ซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่ปลายทางอย่างถาวรได้ ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงคาดว่า ปัจจัยด้านการติดต่อกับถิ่นต้นทางของแรงงานย้ายถิ่น น่าจะมีผลต่อการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในจังหวัดปทุมธานี

ผลจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดตัวแปรที่คาดว่าจะมีผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของแรงงานย้ายถิ่น ที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานีในครั้งนี้ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ขนาดครอบครัว การศึกษา อาชีพเดิม รายได้ ประสบการณ์การย้ายถิ่น ระยะทาง การสนับสนุนจากครอบครัวในถิ่นต้นทาง เครือข่ายทางสังคมในถิ่นปลายทาง ระยะเวลาที่อาศัยในถิ่นปลายทาง การติดต่อกับถิ่นต้นทาง และการปรับตัว ดังแสดงเอาไว้ในแผนภาพที่ 1 (หน้า 10)

อนึ่ง จากผลการทบทวนปัจจัยที่มีผลต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของผู้ย้ายถิ่นในงานวิจัยที่ผ่านมา ยังพบว่า ปัจจัยส่วนใหญ่เป็นปัจจัยเดียวกันที่มีผลต่อการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น แต่การวิจัยในช่วงที่ผ่านมา มักศึกษาการปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรของผู้ย้ายถิ่นในลักษณะแยกกันศึกษา ดังนั้น นอกจากการที่ผู้วิจัยจึงนำเอา “ตัวแปรการปรับตัว” เข้ามาศึกษาในฐานะตัวแปรอิสระแทรกกลาง (intermediate variable) เพื่อศึกษาผลกระทบที่มีต่อความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในพื้นที่ปลายทางร่วมกับตัวแปรอิสระอื่นๆ ตามกรอบแนวคิดของการวิจัยข้างต้น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อ 3. แล้ว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลของตัวแปรอิสระอื่นๆต่อการปรับตัวในฐานะที่เป็นตัวแปรตามร่วมกับตัวแปรตามในการวิจัยครั้งนี้ด้วย กล่าวคือ ผู้วิจัยได้ศึกษาเพิ่มเติมถึงปัจจัยที่มีผลต่อ “การปรับตัวและความตั้งใจตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร” ของแรงงานย้ายถิ่นที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อ 4. ด้วย